

Բ Ա Ռ Գ Ի Ր Ք

ԼԱՏԻՆԵՐԵՆ ԵՒ ՕՏԱՐԱԶԳԻ ԴԱՐՁՈՒԱԾՆԵՐԻ

Համառոտ հրատարակում

Կազմեց Վ. Ա.

№ 1 Ձ 1, 1 Ս

ԷԼԵՏՐԱԾԱԲԺ ՅՊԵՐՍԵՆ ՕՒ. Ն. ԱՐՄԵՆՅԱՆԻ, ՊՈԼԻՏ
1911

Գ Ղ Ի Բ Ո Մ Գ

ՊԵՏԻՎՈՒԹՅԱՆ ՎՃԱՐԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

Խոսքի փոխանակման օգտին

P-30

Բ Ա Ո Գ Ի Ր Ք

ԱՏԻՆԵՐԷՆ ԵՒ ՕՏԱՐԱԶԳԻ ԴԱՐՁՈՒԱԾՆԵՐԻ

Համաոտ հեռկանություն

7000

Կազմեց Վ. Ս.

Բ Ի Յ Լ Ի Ս

ԼԻԵՏՐԱԶՆԵՐԻ ԶԳՐԱՆ ՕՐ. Ն. ԱՐԿՆԵՆԻ, ՊՈԼԻՏ. Դ.

1911

Գ Դ Ի Բ Ո Ա Գ

ՀԱՄԱՌԻ ԿՆՆՆԵՐԵՆ ԼԵԶՈՒԿ

ՀԱՄԱՌԻ ԿՆՆՆԵՐԵՆ ԼԵԶՈՒԿ

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ
ԲԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԼԱՏԻՆԵՐԵՆ ԼԵԶՈՒԿ

ԼԱՏԻՆԵՐԵՆ ԱՅԲԲԷՆ

A a	ա	—	հայերէն	ա	N n	էն	—	»	ն
B b	բէ	—	»	բ	O o	օ	—	»	օ
C c	ցէ	—	»	ց կէ	P p	պէ	—	»	պ
D d	դէ	—	»	դ	Q q	կու	—	»	կ
E e	է	—	»	է	R r	էր	—	»	ր
F f	էֆ	—	»	ֆ	S s	էս	—	»	ս
G g	գէ	—	»	գ	T t	տէ	—	»	տ
H h	հա	—	»	հ	U u	ու	—	»	ու
I i	ի	—	»	ի	V v	վէ	—	»	վ
J j	իօս	—	»	ի	X x	իքս	—	»	ք
K k	կա	—	»	կ	Y y	իպսիլօն	—	»	ի
L l	լէ	—	»	լ	Z z	զէսա	—	»	զ
M m	մէ	—	»	մ					

Այս տառերից մի քանիսը ունին նշաններ, որոնք որոշում են տառի նշանի յատկութիւնը, այսպէս. նշանը գրուելով ձայնաւորի վրայ՝ ցոյց է տալիս, որ այդ տառը պէտք է նշել երկար. նշանը գրուելով՝ ցոյց է տալիս, որ ձայնաւորը կարճ է: *e* տառի վրայ՝ նշանը գրուելով՝ նշանակում է, որ *e* տառը շղէտք է միացնել նախընթաց ձայնաւորի հետ:

25 տառերից 6 ը ձայնաւոր են (vocales), իսկ 19 բաղաձայն (consonantes):

Արտասանութիւն

c տառը՝ *e*, *i*, *y*, *ae*, *eu* և *oe* տառերից առաջ նշուում է ինչպէս *g*. իսկ միւս տառերից առաջ և բառերի վերջում նշուում է ինչպէս *k*:
ch նշուում է ինչպէս *ku*:
ph նշուում է ինչպէս *fu*:
q նշուում է ինչպէս *k* (տառնձին չի գործածուում):

qu նշուում է ինչպէս *ku* (կ, բացի *quum* բառից, որ կարգացւում է *kuum*):

Ձայնաւորների մէջ *s* նշուում է ինչպէս *z*, իսկ ֆեացեալ բոլոր դէպքերում *z*:

t տառը *ti* վանկում նշուում է *g*, եթէ ներքան ձայնաւոր է հետևում: Նշուում է ինչպէս *w*: 1) եթէ գրուում է *s*, *t* և *x* տառերից յետոյ, 2) եթէ *i*-ի վրայ է լինում շեշտը և 3) totius բառի մէջ:

th նշուում է ինչպէս *θ*:

Նշտաղբումբիւն

Լատիններէն լեզուի մէջ շեշտը երկվանկ

բառերի մէջ գրուում է նախավերջին վանկի վրայ *dōmus*, *cōrnix*:

Նախանկ և բաղաձայնի բառերի մէջ եթէ վանկը երկար է՝ շեշտը գրուում է նախավերջին վանկի վրայ. *amicus*, *ponifex* իսկ եթէ վանկը կարճ է՝ գրուում է վերջից երրորդ վանկի վրայ. *spiritus*, *similis*:

ՈՍՏԳԻ ՄԱՍԵՐԸ

Լատիններէն լեզուի խօսքի մասերը ինն են.

- I փոփոխուող, այն է 1. Գոյական — *nomen substantivum* 2. Ածական — *nomen adjectivum* 3. Թուական — *nomen numerale* 4. Դերանուն — *pronomen* 5. Բայ — *verbum*.
- II անփոփոխ, այն է 6. Մակբայ — *adverbium* 7. Նախադրութիւն — *praepositio* 8. Շաղկապ — *conjunctio* 9. Ձայնարկութիւն — *interjectio*.

Գոյական և ածական

Անոնք: Լատիններէն լեզուի մէջ երեք սեռ կայ

1. Արական — *genus masculinum*
2. Իգական — *genus femininum*
3. Չեզոք — *genus neutrum*

Բառերի սեռը ճանաչուում է թէ իրանց նշանակութիւնից և թէ վերջաւորութիւնից. բոս նշանակութեան բառերի նամար կան նետեալ կանոնները. —

Արական սեռի են՝ շեշտը առարկաների անունները՝ արական սեռի, ժողովրդների, ամիսների, գետերի և ռոզմերի:

Իգական սեռի են՝ շեշտը առարկաների անունները՝ իգական սեռի, երկրների, կղզիների, քաղաքների և ծառերի:

Չեղորք են չհորվուող գոյական անունները, հնչյունների անունները և առանձին վերջրած բառեր բառերը:

Թիւրը: Բառերը երկու թիւ ունեն՝

1. եղակի— numerus singularis

2. Յոգնակի— numerus pluralis

Հոլովները: Հոլովների թիւը վեց է.

1. Ազգական— casus nominativus

2. Կոչական— c. vocativus *)

3. Սեռական— c. genetivus

4. Տրական— c. dativus

5. Հայցական— c. accusativus

6. Գործիական— c. ablativus

Սեռականին նայելով հոլովները լինում են հինգ տեսակ.

առաջին հոլովը սեռականում վերջանում է ae ու

երկրորդ » i »

երրորդ » is »

չորրորդ » us »

հինգերորդ » ei »

ԱՌԱՋԻՆ ՀՈՒՈՎ

a ձայնաւորի վրայ

	եզակի	Յոգնակի
Ու. և Կոչ. a	ae	
Ս.	ae	arum
Տ.	ae	is
Հ.	am	as
Գ.	a	is

*) Այս հոլովը համարեա միշտ նման է ուղղականին: Այդ պատճառով հետագայ օրինակ-

Ու.	harena աւազ	harenae աւազներ
Ս.	harenae	harenarum
Տ.	harenae	harenis
Հ.	harenam	harenas
Գ.	harena	harenis

ԵՐԿՐՈՐԳ ՀՈՒՈՎ

o ձայնաւորի վրայ

Ու.	us, er, ir, um	i չեզ. a
Ս.	i	orum
Տ.	o	is'
Հ.	um	os չեզ. a
Գ.	o.	is

եզակի յոգնակի եզակի յոգն.

Ու.	amicus մահ.	amici	ferrum երկաթ	ferra
Ս.	amici բիւժ	amicorum	ferrum	ferrorum
Տ.	amico	amicis	ferro	ferris
Հ.	amicum	amicos	ferrum	ferra
Գ.	amico	amicis	ferrum	feris

er վերջաւորութիւն

Ու.	gener փեսայ	generi փեսաներ
Ս.	generi	generorum
Տ.	genero	generis
Հ.	generum	generos
Գ.	genero	generis

ներում չի գրւում, միայն || հոլովի us-ի վրայ վերջացող բառերը կոչականում ունին e վերջաւորութիւնը:

Առաջին և երկրորդ հոլովման վրայ հոլովուող ածական անունները երեք վերջաւորութիւն ունին՝ us, a, um և er, a, um. Արական և չեզոք սեռի այդպիսի ածականները հոլովում են երկրորդ հոլովման վրայ, իսկ իգականները առաջին հոլովման վրայ:

ԵՐՐՈՐԳ ՀՈՒՈՎ

Երրորդ հոլովման վրայ հոլովում են երկու տեսակ բառեր. 1, այնպիսի բառեր, որոնց արմատի վերջին տառը բաղաձայն է. և 2, այն բառերը, որոնց արմատի վերջին տառը ձայնաւոր i է:

Ու.	—	es	չեզ. a (ia)
Ս.	is	um (ium)	
Տ.	i	ibus	
Հ.	em (im)	es,	չեզ. a (ia)
Գ.	e (i)	ibus	

ըստաձայն վերջարմատով բառերի հոլովման օրինակներ

Իգական յոգնակի

Ու.	scriptor գրող	scriptores	գրողներ
Ս.	scriptoris	scriptorum	
Տ.	scriptori	scriptoribus	
Հ.	scriptorem	scriptores	
Գ.	scriptore	scriptoribus	

Մի քանի 1-ի վրայ վերջացող գոյականներ արական սեռի են պատկանում, օր. sal marinus. is, er և օր-ի վրայ վերջ. գոյականները՝ արա-

կան են, իսկ as և ur-ի վրայ՝ չեզոք, բացի մի երկու բացառութիւնից:

do, go և մի քանի բառ 10-ի վրայ՝ իգական են. en-ի վրայ վերջացող բառերը չեզոք են:

Երբ բաղաձայն արմատավերջ տառը s է, հոլովելիս, s-ն երկու ձայնաւորների մէջ փոխւում է r-ի օր. flos ծաղիկ սեռ. floris.

Կոկորդային g և c միանալով s ի նետ փոխւում են x տառի օր. reg-s = rex թագաւոր:

Յոգնակիի սեռականում մի քանի բառեր վերջանում են um-ի փոխարէն ium-ի օր. nox — noctium գիշեր, և s և x-ի վրայ վերջացող միավանկ բառեր նախընթաց բաղաձայնով, urbs — urbium քաղաք arx — arcium աճող:

Չայնաւոր վերջարմատով բառերի հոլովման օրինակներ

Երբ արմատի վերջատառը i է

Արակ. և իգակ. գոյականների ձայնաւոր չիմնատառը ընդունում է վերջը s և սովորաբար իգական սեռերը i-ն փոխում է e-ի:

i-ի վրայ վերջացող բոլոր ձայնաւոր արմատները յոգնակիի սեռականում պահպանում են i վերջաւորութիւնը, ինչու և ունին ium վերջաւորութիւնը. օր. nubium: Իսկ չեզոք անունները ունին ia վերջաւորութիւնը. օր. animal — animalia կենդանի: Այս կանոնն էլ գուրկ չէ բացառութիւնից:

Ու.	nubes ամպ	nubes ամպեր
Ս.	nubis	nubium
Տ.	nubi	nubibus
Հ.	nubem	nubes
Գ.	nube	nubium

Քեաների, քաղաքների և մի քանի գոյականները եղակիի հայցականում ունեն im վերջաւորութիւնը:

Vis, ոյժ, բառը եղակիում ունի հետևեալ երեք ձևը—vis, vim, vi յոգն. vires հոլովում է ընդհանուր ձևով:

III հոլովի ածականներ

Բաղդատականի ածականները մեծ մասամբ հոլովում են բաղաձայն վերջարմատ ունեցող գոյականների ձևով և ունին երկու վերջաւորութիւն ior արակ. և իրականի և ius շեղոքի համար: Երեք երկու և մէկ ձև ունեցող բոլոր ածականները հոլովում են ձայնաւոր վերջարմատ ունեցող գոյականների ձևով:

ՉՈՐՐՈՐԳ ՀՈԼՈՎ

Ու.	us, u	us, ua
Ս.	us	uum
Տ.	ui, u	ibus (ubus)
Հ.	um, u	us, ua
Ք.	u	ibus (ubus)

u-ի վրայ

եգ.	Ու.	fructus	պտուղ	յգ.	fructus	պտուղներ
	Ս.	fructus			fructum	
	Տ.	fructui			fructibus	
	Հ.	fructum			fructus	
	Ք.	fructu			fructibus	

us-ի վրայ վերջացող բառերը արական են u-ի վրայ՝ շեղոք:

Domus բառը հոլովում է և II և IV հոլովի ձևով. գործիականում ունի domo ձևը:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ՀՈԼՈՎ

e վերջաւորութեամբ

եգ. Ու.	es	յգ. es
Ս.	ei	erum
Տ.	ei	ebus
Հ.	em	es
Ք.	e	ebus

եգ. Ու.	dies	օր	Յգ.	dies	օրեր
Ս.	diei			dierum	
Տ.	diei			diebus	
Հ.	diem			dies	
Ք.	die			diebus	

ԱՄԱԿԱՆԻ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐ

Հատիներէնում ածականը ունի երեք համամասութեան ստիճան.

1. Գրականը (positivus) արտայայտում է ածականով. doctus գիտական:

2. Բաղդատականը (comparativus) ունի ior վերջաւորութիւնը արականի և իրականի և ius շեղոքի համար. doctior, doctius և

3. Գերազրականը (superlativus)՝—issimus, a um օր. doctissimus, a, um.

Այս օրէնքից կան մի քանի բացառութիւններ. օր. այն ածակ. որոնք վերջանում են er-ով, գերազրականը կազմում են rimus վերջաւորութիւնով օր. acer ար. acerrimus.

Հինգ ածական ունին limus վերջաւորութիւնը:

facilis (facillimus) ճիշտ, difficilis դժուար, similis նման, dissimilis ոչ նման, humilis ցածր: dicus, ficus և velus-ով վերջացող ածական.

ները բաղդատականում ունին entior, իսկ գերագրականում entissimus.

Հետևեալ 5 ածական համեմատ. աստիճանը կազմում են անկանոն կերպով.

bonus	լաւ	melior	optimus
malus	վատ	pejor	pessimus
magnus	մեծ	major	maximus
parvus	փոքր	minor	minimus
multus	շատ	plus	plurimus

կան և ուրիշ բացառութիւններ:

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

e վերջաւորութիւնը արւում է ածականի և բայ ածականի || հոլովման:

iter վերջաւորութ. III հոլովման:

o-ի վրայ վերջացող մակրայները ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ ածականի և բայ ածականի գործիականը:

Չեզոքի հայցականը նոյնպէս գործ է զըրւում ինչպէս մակրայ:

Թ Ո Ի Ա Կ Ա Ն Ա Ն Ո Ի Ն

բանակի

դասական

1	I	unus	primus
2	II	duo	secundus
3	III	tres	tertius
4	IV	quattuor	quartus
5	V	quinque	quintus
6	VI	sex	sextus
7	VII	septem	septimus
8	VIII	octo	octavus
9	IX	novem	novus
10	X	decem	decimus

11	XI	undecim	undecimus
12	XII	duodecim	duodecimus
13	XIII	tredecim	tertiusdecimus
14	XIV	quattuordecim	quartusdecimus
15	XV	quindecim	quintusdecimus
16	XVI	sedecim	sextusdecimus
17	XVII	septendecim	septimusdecimus
18	XVIII	duodeviginti	duodevicesimus

(decem et octo)
19 XIX undeviginti undevicesimus
(decem novem)

20 XX viginti vicesimus
21 XXI unus et viginti vicesimusprimus

50	L	quinginta	quingentesimus
100	C	centum	centessimus
500	D	quingenti	quingentesimus
1000	M	mille	millesimus

Տասնորդները 8-ի և 9-ի նեա արաայայտւում են նեակեալ կերպով. 2 և 1 թուերը հանւում են նեակեալ ամբողջ թուից, օր. 18 դըրւում է duodeviginti, որ նշանակում է 20—2:

Բոլոր թուական անունները հոլովում են ածականի ձևով. mille-ն եղակի շունի:

Դ Ե Բ Ա Ն Ո Ի Ն

1. անձնական pronomina personalia

եգ.	Ու.	ego	ես	tu	դու	—
	Մ.	mei		tui		sui իրեն
	Տ.	mihī		tibi		sibi
	Հ.	me		te		se
	Գ.	me		te		se

Յգ. Ու.	nos մենք	vos դուք	—
Ս.	nostri	vestri	sui
Տ.	nobis	vobis	sibi
Հ.	nos	vos	se
Ք.	nobis	vobis	se

Եգ. Ու.	(is, ea, id)	Յգ. (ei (ii) eae, ea)
Ս.	ejus նրա	eorum, earum
Տ.	ei	eis
Հ.	eum, eam, id	eos, eas, ea
Ք.	eo, ea	eis

Նախգիր *cum*-ը միանալով սնձնական դերանունների հետ, գրւում է նրանց հետ միասին վերջից, օր. *tecum քեզ հետ*:

2. ստացական *p.* possessiva

Եգ. 1 դէմք *meus, mea, meum* իմ

2 դէմք *tuus, tua, tuum* քո

3 դէմքի փոխարէն գործ է գրւում *is, ea, id*—ցուցական դերանունի սեռականը *ejus* —նրա:

Յոգ. 1 դէմք *noster, tra, trum*

2 դէմք *voster, tra, trum*

3 դէմք՝ *eorum, earum, eorum.*

3. ցուցական *pr.* demonstrativa

Եզակի

յոզմակի

Ու.	hic այս	haec, hoc	hi hae haec
Ս.	hujus		horum, harum, horum
Տ.	huic		his
Հ.	hunc hanc hoc		hos has haec
Ք.	hoc hac hoc		his

Եգ. Ու.	ille նա, illa, illud	Յգ. illi, illae, illa
Ս.	illius	illorum, illarum, illorum
Տ.	illi	illis
Հ.	illum illam illud	illos, illas, illa
Ք.	illo, illa illo	illis

Ille-ի ձևով է նշում *iste, ista, istud* նաև *ipse, ipsa, ipsum* ինքը:

is, ea, id ա. վերը: Այս դերանունի ձևով է նշում *idem, eadem, idem, una, m* առաջից առաջ փոխւում է *n* ի:

յարարեցական *pr.* relativum

Եգ. Ու.	qui որ	quae quod	Յգ. qui quae quae
Ս.	cujus		quorum quarum quorum
Տ.	cui		quibus
Հ.	quem quam quod		quos quas quae
Ք.	quo qua quo		quibus

Նարցական *pr.* interrogativa

իրիւ գոյական

Եգ. Ու.	quis? quid? ով. ինչ
Ս.	cujus?
Տ.	cui?
Հ.	quem? quid?
Ք.	quo?

իրիւ ածական

qui? quae? quod? ո՞ր

Նոյն ձևով են փոփոխւում և անորոշ դերանունները *aliquis, aliqua, aliquid* ոմն *quidam* quaedam quoddam ոմն *quisque* quaeque quidque ամեն ոք

Բ Ա Յ

Լատիներէն բայերը բաժանուում են անցողականի (transitiva) և անանցանելիի (intransitiva) կամ չեզոքի (neutra):

Բոլոր անց-բայերը ունին երկու սեռ (genera) ներգործական (activum) օ վերջաւորութիւնով և կրաւորական (passivum) օր վերջով: Բայերն ունին չեռեռայ եղանակներ

Որ ոչ բայեր

1. Սահմանական modus indicativus
2. Ստորագասական conjunctivus
3. Հրամայական imperativus

Անորոչ բայեր

1. Անորոչ եղանակ modus infinitivus
2. Դերբայ participium
3. Սուպին սուպինը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ շորորդ հոլովման բայից գոյացած գոյականի չայցական և զործիականը:
4. Գերունդի, gerundium, փոխարինում է անորոչ եղանակի անուղղակի (косв.) հոլովները: Գերունդի, gerundivum, կամ անցեալ կրաւորականի դերբայ—բայից գոյացած ածական:

ԲԱՅԵՐԻ ԺԱՄԱՆՈՒԿԸ

Լատիներէնում վեց ժամանակ կայ: Ներկայ tempus praesens
Անցեալ անկատար imperfectum
Անցեալ կատարեալ perfectum
Գերակատար plusquamperfectum
Ապառնի I futurum I
Ապառնի II futurum exactum կամ II

Խ Ո Ն Ա Ր Հ Ո Ի Մ

Բայերը ունին չորս խոնարհում, որ իմացուում են անորոչ եղանակի Դ վերջաւորութիւնից առաջ եղած ձայնաւորով:

I	խոնարհումը ունի երկար	a
II	»	»
III	»	կարճ e
IV	»	երկար i

Բայի անձնական վերջաւորութիւններն են՝

սահմանական	ստորագասական
եզ. 1 —m	r
2 —s (անց.—sti)	ris
3 —t	tur
Յզ. 1 —mus	mur
2 —tis (անց.—stis)	mini
3 —nt (անց.—runt)	ntur

հրամայական

եզ. 2 առանց վերջ. կամ—to	—re —(tor)
3 —to	—tor
Յզ. 2 —te —tote	—mini
3 —nto	—ntor

Խոնարհելու համար պէտք է գիտենալ երեք չիմնական ձևերը՝ ներկայ, անցեալ կատարեալ և սուպինը և չորրորդ՝ անորոչ եղանակը:

ՕԺԱՆԴԱԿ ԲԱՅԵՐ

sum, fui, esse լինել

սահմ. ստոր.

սահմ. ստոր.

	Ներկայ		անցեալ կատարեալ	
Եզ.	sum ես եմ	sim ես կը լինէի	fui ես էի	fuerim ես կը լինեմ
	es	sis	fuiſti	fueris
	est	sit	fuit	fuerit
Յգ.	sumus	simus	fuimus	fuerimus
	estis	sitis	fuiſtis	fueritis
	sunt	sint	fuerunt	fuerint

անցեալ անկատար

գերակատար

Եզ.	eram ես էի	essem ես կը լինեի	fueram ես էի	fuisseſſem ես (սուսջ) կը լինեի
	eras	esses	fueras	fuisseſſes
	erat	esset	fuerat	fuisseſſet
Յգ.	eramus	essemus	fueramus	fuisseſſemus
	eratis	essetis	fueratis	fuisseſſetis
	erant	essent	fuerant	fuisseſſent

ապտոնի I

ապտոնի II

Եզ.	ero ես կը լինեմ	fuero ես կը լինեմ
	eris	fueris
	erit	fuerit
Յգ.	erimus	fuerimus
	eritis	fueritis
	erint	fuerint

ճրամայական

Ներկ. եզ.	es եղիք	յգ.	esto եղէք
ապտո.	esto դու պիտի լինիս		estote դուք պիտի լինիք
	esto նա պիտի լինի		sunto նրանք պիտի լինին

գերբայ

անորոշ

Ներկ.	չունի	Ներկ.	esse լինել
ապտո.	futurus, a, um լինելու	անց.	fuisse որ էր որ կլինի
		ապ.	futurum esse

Նոյնպէս են խոնարհուում sum-ի հետ միացող բարդ բայերը: Բարդ բայերի թուին է պատկանում և possum, potui, posse կարողանալ.

սահմ. ստոր.

սահմ. ստոր.

	Ներկայ		անցեալ կատարեալ
Եզ.	possum potes potest	possim possis possit	potui potuisti potuisti
Յգ.	possumus potestis possunt	possimus possitis possint	potuimus potuistis potuerunt

անցեալ անկատար

գերակատար

Եզ.	poteram poteras poterat	possem posses posset	potueram potueras potuerat	potuissem potuisses potuisset
Յգ.	poteramus poteratis poterant	possemus possentis possent	potueramus potueratis potuerant	potuissemus potuissetis potuissent

ապտոնի I

ապտոնի II

Եզ.	potero poteris peterit	potueris potuerit	չ ու
Յգ.	poterimus poteritis poterint	potuerimus potueritis potuerint	չ ու

գերբայ

անորոշ

Ներկայ	potens գործել	Ներկայ	posse
		անցեալ	potuisse

ՉՈՐՍ ԽՈՆԱՐՀՈՒՄՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

I

Ներգործական սեռ

սահման. ստորագաս. սահման. ստորագաս.

Ներկայ

եզ. amo սիրում եմ	amem	deleo ոչնչ- եմ	deleam կը չացնում եմ ոչնչացնէի
amas	ames	deles	deleas
amat	amet	delet	deleat
յգ. amamus	amemus	delemus	deleamus
amatis	ametis	deletis	deleatis
amant	ament	deleant	deleant

անցեալ անկատար

ե. amabam	amarem	delebam ոչնչ- սիրում էի կսիրէի	delerem կը չացնում էի ոչնչացնէի
amabas	amares	delebas	deleeres
amabat	amaret	delebat	deleeret
յ. amabamus	amaremus	delebamus	deleeremus
amabatis	amaretis	delebatis	deleeretis
amabant	amarent	delebant	deleerent

ապրտնի

ե. amabo կը սիրեմ	amabis	delebo կը ոչնչացնեմ	delebis
amabit	amabit	delebit	delebit
յ. amabimus	amabitis	delebimus	delebitis
amabunt	amabunt	delebunt	delebunt

անցեալ կատարեալ

եզ. amavi սիրեցի	amaverim կը սիրէի	delevi ոչնչացրի	deleverim կը ոչնչացնէի
amavisti	amaveris	delevisti	deleveris
amavit	amaverit	delevit	deleverit
յգ. amavimus	amaverimus	delevimus	deleverimus
amavistis	amaveritis	delevistis	deleveritis
amaverunt	amaverint	deleverunt	deleverint

գիրտատար

ե. amaveram սիրեցի	amavissem կը սիրէի	deleveram ոչնչացրի	delevisssem կը ոչնչացնէի
amaveras	amavissem	deleveras	delevisses
amaverat	amavisset	deleverat	delevisset
յ amaveramus	amavissemus	deleveramus	delevissemus
amaveratis	amavissetis	deleveratis	delevissetis
amaverant	amavisissent	deleverant	delevissent

ապրտնի II

ե. amavero կսիրեմ	amaveris	delevero կը ոչնչացնեմ	deleveris
amaverit	amaverit	deleverit	deleverit
յ. amaverimus	amaveritis	deleverimus	deleveritis
amaverint	amaverint	deleverint	deleverint

հրամայական

Ներկ. եզ.	յգ.	եզ.	յգ.
ama սիրի	amate	dele ոչնչացրու	delete
amato գու	amatote	deleto պիտի ոչնչացնես	deletote
պիտի սիրես	amanto	deleto պիտի ոչնչացնի	delento

գերունդի

U. amandi	delendi
S. amando	delendo
Z. amandum սիրոյ համար	delendum ոչնչացնելու
Պ. amando	delendo

սուպին

Z. amatum որպէսզի	deletum որպէսզի
Պ. amatu սիրել	deletu ոչնչացնել

դերբայ

Ներկ. amans սիրող	Ներկ. delens ոչնչացնող
ապառնի amator, a, um	ապառնի deleturus, a, um.
սիրել մտածող	ոչնչացնել մտածող

անորոշ

Ներկ. amare սիրել	Ներկ. delere ոչնչացնել
անցեալ amavisse որ սիրեց	անց. delevisse որ ոչնչացրեց
ապառ. amaturum (am, um)	ապառ. deleturum (am, um)
esse որ կը սիրի	esse որ կը ոչնչացնի

կրաւորական սեռ

սահման. ստորագաս. սահման. ստորագաս.

Ներկայ

bq. amor ինձ	amer ինձ կը	deleor ինձ	delear ինձ
սիրում են	սիրելին	չնչացնում են	կը ոչնչացնելին

amaris	ameris	deleris	delearis
amatur	ametur	deletur	deleatur
յգ. amamur	amemur	delemur	deleamur
amamini	amemini	delemini	deleamini
amantur	amentur	deleantur	deleantur

անցեալ անկատար

b. amabar ինձ	amarer ինձ	delebor ինձ	deleerer ինձ
սիրում էին	կը սիրէին	չնչացնում էին	կը ոչնչացնէին
amabaris	amareris	delebaris	delereris
amabatur	amaretur	delebatur	deleretur
յ. amabamur	amaremur	delebamur	deleremur
amabamini	amaremini	delebamini	deleremini
amabantur	amarentur	delebantur	delerentur

ապառնի I

b. amabor ինձ	կը սիրեն	delebor ինձ	կը ոչնչացնեն
amaberis		deleberis	
amabitur	չ	delebitur	չ
յ. amabimur	ոչ	delebimur	ոչ
amabimini	ն	delebimini	ն
amabintur	ի	delebuntur	ի

անցեալ կատարալ

ինձ սիրեցին	ինձ կը սիրէին	ինձ ոչնչացրին	ինձ կը ոչնչացնէին
b. amatus sum	amatus sim	deletu sum	deletus sim
» es	sis	» es	» sis
» est	sit	» est	» sit
յ. amati sumus	amati simus	deleti sumus	deleti simus
» estis	» sitis	» estis	» sitis
» sunt	» sint	» sunt	» sint

գերակատար

ինձ գովեցին	ինձ կը գովէին	ինձ ոչնչացրին	ինձ կը ոչնչացնէին
b. amatus eram	amatus essem	deletus eram	deletus essem
» eras	» esses	» eras	» esses
» erat	» esset	» erat	» esset

<i>j</i> amati eramus amati essemus	deleti eramus deleti essemus
» eratis » essetis	» eratis » essetis
» erant » essent	» erant » essent

ապառնի II

<i>եգ.</i> amatus ero <i>ինձ կը սիրեն</i>	deletus ero <i>ինձ կը ոչնչանան</i>
» eris <i>չ</i>	» eris <i>չ</i>
» erit <i>ու</i>	» erit <i>ու</i>
<i>յգ.</i> amati erimus <i>ն</i>	deleti erimus <i>ն</i>
» eritis <i>ի</i>	» eritis <i>ի</i>
» erunt	» erunt

հրամայական

<i>եգ.</i> amare <i>սիրուած եղիր</i>	delere <i>ոչնչացուած եղիր</i>
amator <i>դու պիտի սիրուած լինիս</i>	deletor <i>դու պիտի ոչնչացած լինիս</i>
amator <i>նա</i>	» deletor <i>նա</i>
<i>յգ.</i> amamini	delemini
amantor	deletor

զերբայ

<i>անց.</i> amatus, a, um <i>նա անց.</i> deletus, a, um
<i>ու.ժ սիրել են ոչնչացրած</i>

զերբուցիւ

amandus, a, um <i>նա ով պիտի սիրուած լինի</i>	delendus, a, um <i>նա ով պիտի ոչնչացած լինի</i>
---	---

անորոշ

<i>ներկ.</i> amari <i>սիրուած լինել</i>	<i>ներկ.</i> deleri <i>ոչնչացած լինել</i>
---	---

<i>անց.</i> amatum, am, um esse <i>որ սիրուած էր</i>	<i>անց.</i> deletum, am, um esse <i>որ ոչնչացած էր</i>
<i>ապառ.</i> amatum iri <i>որ սիրուած կլինի</i>	<i>ապառ.</i> deletum iri <i>որ ոչնչացած կլինի</i>

ներգործական սեռ

սահմ. ստորագ. սահմ. ստորագ.

ներկայ

<i>եգ.</i> lego <i>ժողովում եմ կը ժողովելի</i>	legam	audio	audiam
legis	legas	audis	audias
legit	legat	audit	audiat
<i>յգ.</i> legimus	legamus	audimus	audiamus
legi tis	legati s	auditi s	audiati s
legunt	legant	audiunt	audiant

անցեալ անկատար

<i>ե.</i> legebam <i>ժողովում էի կը ժողովելի</i>	legerem	audiebam	audirem
legebas	legeres	audiebas	audires
legebat	legeret	audiebat	audiret
<i>յ.</i> legebamus	legeremus	audiebamus	audiremus
legebatis	legeretis	audiebatis	audiretis
legebant	legerent	audiebant	audirent

ապառնի

<i>ե.</i> legam <i>կը ժողովեմ</i>	leges	»	»
leget	»	»	»
<i>յ.</i> legemus	»	»	»
legetis	»	»	»
legent	»	»	»

անցեալ կատարեալ

<i>ե.</i> legi	legerim	audivi	audiverim
legisti	legeris	audivisti	audiveris
legit	legerit	audivit	audiverit

յ. legimus	legerimus	audivimus	audiverimus
legistis	legeritis	audivistis	audiveritis
legerunt	legerint	audiverunt	audiverint

գրականոր

և. legeram	legissem	audiveram	audivissem
ես ժողովեցի կը ժողովէի		լսեցի	կը լսէի
legeras	legisses	audiveras	audivisses
legerat	legisset	audiverat	audivisset
յ. legeramus	legissemus	audiveramus	audivissemus
legeratis	legissetis	audiveratis	audivissetis
legeran	legissent	audiverant	audivissent

ապառնի II

և. legero կը ժողովեմ	audivero կը լսեմ
legeris	audiveris
legerit	audiverit
յ. legerimus	audiverimus
legeritis	audiveritis
legerint	audiverint

հրամայական

և. lege ժողովիր	յ. legitte	և. audi լսիր	յ. audite
legito դու պիտի ժողովես	legitote	audito դու պիտի լսես	auditote
legito նա պիտի ժողովի	legunto	audito նա պիտի լսի	audiunto

գերանդի

Ո. legendi	audiendi
Ս. legendo	audiendo
Հ. legendum ժողովելը	audiendum կարդալը
Ք. legendo	audiendo

սուպին

Հ. lectum որպէս ժողովել	auditum որպէս լսել
Ք. lectu ժողովելու համար	auditu լսելու համար

գերբայ

ներկ. legens ժողովող	audiens լսող
ապառ. lecturus, a, um	auditurus, a, um ով մտա- ով մտադիր է ժողովել
	գիր է լսել

անորշ

ներկ. legere ժողովել	audire լսել
անց. legisse որ ժողովեց	audivisse որ լսեց
ապ. lecturus, am, um esse	auditurus, am, um esse որ կը ժողովի որ կը լսի

կրակորական սեռ

աանմ.	ստորագ.	սանմ.	ստորագ.
-------	---------	-------	---------

ներկայ

եգ. legor ինձ	legar ինձ կը	audior ինձ լը-	audiar ինձ
կարգում են	կարգալին	սում են	կը լսեն
legeris	legaris	audiris	audiaris
legitur	legatur	auditur	audiatur
յգ. legimur	legamur	audimur	audiamur
legimini	legamini	audimini	audiamini
leguntur	legantur	audiuntur	audiantur

անց. անկատար

և. legebar ինձ	legerer ինձ կը	audiebar ինձ	audirer ինձ
կարգում էին կարգալին	լսում էին	կը լսէին	
legebaris	legereris	audiebaris	audireris
legebatur	legeretur	audiebatur	audiretur
յ. legebamur	legeremur	audiebamur	audiremur
legebamini	legeremini	audiebamini	audiremini
legebantur	legerentur	audiebantur	audirentur

սոցական			
<i>և</i> . legar <i>ինձ կկարդան</i>		audiar <i>ինձ կլսեն</i>	
legeris	չ	audieris	չ
legetur	ու	audietur	ու
<i>յ</i> . legemur	ն	audiemur	ն
legemini	ի	audiemini	ի
legentur		audientur	

անց. կատարել			
<i>ինձ պատժեցին</i>	<i>ինձ կը պատժէին</i>	<i>ինձ լսեցին</i>	<i>ինձ կը լսէին</i>

<i>և</i> . lectus sum	lectus sim	auditus sum	auditus sim
» es	» sis	» es	» sis
» est	» sit	» est	» sit
<i>յ</i> . lecti sumus	lecti simus	auditi sumus	auditi simus
» estis	» sitis	» estis	» sitis
» sunt	» sint	» sunt	» sint

գերակատար			
<i>ինձ կարդում էին</i>	<i>ինձ կը կարդային</i>	<i>ինձ լսեցին</i>	<i>ինձ կը լսէին</i>

<i>և</i> . lectus eram	lectus essem	auditus eram	auditus essem
» eras	» esses	» eras	» esses
» erat	» esset	» erat	» esset
<i>յ</i> . lecti eramus	lecti essemus	auditi eramus	auditi essemus
» eratis	» essetis	» eratis	» essetis
» erant	» essent	» erant	» essent

սոցական II			
<i>և</i> . lectus ero <i>ինձ կկարդան</i>		auditus ero <i>ինձ կըլսեն</i>	
» eris		» eris	չ
» erit	չ	» erit	ու
<i>յ</i> . lecti erimus	ու	auditi erimus	ն
» eritis	ն	» eritis	ի
» erint	ի	» erint	

<i>եզ</i> . legere <i>կարդացած եղիր</i>	audire <i>լսած եղիր</i>
legitor	auditor
legitor	auditor
<i>Յգ</i> . legimini	audimini
leguntor	auduntor

գերբայ

<i>անց</i> . lectus a, um <i>կարդացած</i>	auditus, a, um <i>ուժ լսելն</i>
---	---------------------------------

գերունդիւ

legendus, a, um <i>նա ու պիտի կարդացած լինի</i>	audiendus, a, um <i>նա ու պիտի լսած լինի</i>
---	--

անորոշ

<i>ներկ</i> . legi <i>կարդացած լինել</i>	audiri <i>լսուած լինել</i>
<i>անց</i> . lectum, am, um <i>esse</i>	auditum, am, um, esse
<i>որ կարդացած էր</i>	<i>որին լսեցին</i>
<i>սպ</i> . lectum iri <i>որ կարդացած կլինի</i>	auditum iri <i>որին կլսեն</i>

4 բայ — dicere *ասել*, ducere *տանել*, facere *շինել* և ferre *տանել* հրամայականում ունին հետևեալ ձևը՝ dic, duc, fac, fer.

ԱՆԿԱՆՈՆ ԲԱՅԵՐ (verba anomala)

1. fero, tuli, latum, ferre *տանել*

ներգործական

ներկ. սանձ.

ներկ. կրտոր.

<i>եզ</i> . fero	fers	fert	feror	ferris	fertur
<i>Յգ</i> . ferimus	fertis	ferunt	ferimur	ferimini	feruntur

անց. անկ.

ստորագ.

եղ. ferrem ferres ferret | ferrer ferreris ferretur
 Յղ. ferremus ferretis ferrent | ferremur ferremini ferrentur

հրամայական.

անորոշ

ներկ. fer — ferte ներք. ferre
 ապառ. ferto ferto fertote կրաւ. feri
 ferunto

Մնացորդ եղանակները կազմուած են կանոնա-
 ւոր: Նոյն ձևով են խոնարհուած fero-ի հետ կազ-
 մուող բարդ բայերը:

2. Volo, volui, volle ուզենալ
 Nolo, nolui, nolle չուզենալ
 Malo, malui, malle կրակահարել

ներկ. սահմ. volo nolo malo
 vis non vis mavis
 vult non vult mavult
 volumus nolumus malumus
 vultis non vultis mavultis
 volunt nolunt malunt

ներկ. ստոր. velim nolim malim
 velis nolis malis
 velit nolit malit
 velimus nolimus malimus
 velitis nolitis malitis
 velint nolint malint

անց. անկ. սահմ. volebam են nolebam են malebam են

» » ստոր. vellem, es, et nollem, es, et mallem, es, et
 emus, etis, ent emus, etis, ent emus, etis, ent

հրամ. volo և malo-ն չունին noli, nolite

Մնացորդ ժամանակները կազմուած են կանո-
 նաւոր:

XXX

3. Edo, edi, esum, edere կամ esse ուտել

ներկ. սահմ. եղ. edo անց. անկ. ederem (essem)
 edis կամ (es) ստոր. ederes (esses)
 edit (est) ederet (esset)
 յղ. edimus ederemus (essemus)
 editis (estis) ederetis (essetis)
 edunt ederent (essent)

հրամ. եղ. ede edito edite
 կամ es esto este
 յղ. editote edunto
 կամ estote —

4. fio, factus sum, fieri լինել

fio-ն փոխարինուած է facio (շինել) բայի կրակա-
 րականը.

կրակորական սեռ

սահմ.

ստոր.

ներկ. եղ. fio fis fit ներկ. fiam fias են
 յղ. fimus fitis fiunt

անց. անկ. fiebam են անց. անկ. fierem, fieres, fieret
 fieremus, fieretis, fierent

ապառ. fiam, fies, fiet են.

անց. կառ. factus sum

գերակատար factus eram

ապառ. Il factus ero

հրամ. fi, fite

անորոշ ներկ. fieri

» անց. factus esse որ եղաւ

» ապ. փոխարինուած է' futurum esse կամ fore

XXXI

Ներգործականը փոխարինոււմ է facio բա-
յով, որը միանալով նախդիրների հետ ստանում
է ficio ձևը օր. inter-ficio սպանել:

5. Eo, Ivi, itum, ire գնալ

սահմանական

եզ.

յոզն.

Ներկ. Eo, is, it imus itis, iunt
անց. անկ. ibam, ibas, ibat ibamus, ibatis; Ibant
սպ. ibo, ibis, ibit ibimus, ibitis, ibunt
անց. է. ii, isti, iit iimus, istis, ierunt
գերակ. iveram
ապատ. II iero
հրամ. i, ito, ito ite, itote, eunto
գերունդի eundi, —do—dum—do
սուպին itum, itu
գերբայ ներկ. iens, euntis
» սպ. iturus, a, um
անսրոշ ներկ. ire
» անց. ivisse

ստորադասական

Ներկ. եզ. eam, eas, eat, յգ. eamus, eatis, eant
անց. անկ. irem, ires կն.
անց. կատ. ierim
գերակատար iissem
անսրոշ iturum (am, um) esse

Բացի անկանոն բայերից լատիներէնում
կան էլի թերի բայեր (verba defectiva), որոնք
բոլոր ձևերը չունին. այդպիսի բայեր են coepi
սկսեցի, meminī յիշում եմ, novi գիտեմ, odi ա-
տոււմ եմ, ajo պնդում եմ, (խօսում եմ) inquam
խօսում եմ. այս բայերը անցեալ ժամանակով
գործ են դրոււմ ներկայի տեղ:

Բացի այդ կան և անդէմ բայեր (verba
impersonalia), որոնք մատնացոյց չեն անում գոր-
ծող գէմքը և գործ են դրոււմ երրորդ գէմքով.
օր. lucet լոյսը բացուեց, licet թոյլ է արուած:

Մ Ա Կ Բ Ա Յ

Մակբայները լինում են երեք տեսակ

1. Տեղական adverbia loci

Ubi—սր (ինչ տեղ), ibi այնտեղ, nusquam
—ոչմիտեղ, hic—այտեղ, ubique—ամեն տեղ,
unde—որտեղից, inde—այնտեղից, undique—
ամեն կողմից, hinc—այտեղից. quo—սր, huc
—այտեղ, հայն:

2. Ժամանակի adv. temporis

Quando—երբ, tum—այն ժամանակ, aliquan-
do—երբեիցէ, ante—առաջ, deinde—յետոյ, jam
—արդէն, mox—իսկոյն, nunquam—երբէք, qu-
ondam—մի անգամ, semper—միշտ, tandem—
վերջապէս, unquam—երբեիցէ, hodie—այսօր,
cras—վաղը:

Quamdiu—նրչափ ուշ, adhuc—մինչև այժմ,
saepe—յաճախ, հայն.

3. Գործողութեան adv. modi

Մակբայի կողմելը տես եր. XII.

Quomodo—ինչպէս. ita, sic—այդպէս, quam
—ինչպէս, tam—այդպէս, frustra—իզուր, item—
նոյնպէս, repente—յանկարծ, tantum—միայն,
vix—հազիւ, satis—բաւական:

Propterea—որովհետև, vel—մինչև անգամ.
ևն.ևն.

Ն Ա Խ Գ Ի Ր

Նախդիրները լատ. գործ են դրուում միայն
հայցականի և գործիականի հետ. ըստ այնմ էլ
բաժանուում են

1. Հայցականի հետ գործածուող նախդիրներ

Ad—դէպի, մօտ, ante—առաջ, apud—մօտ,
adversum—հանդէպ, circum—մօտ, citra—այն
կողմը, contra—հակառակը, ergo—վերաբերմամբ
(ուրեմն), ob—համար, per—... ընթացքում,
praeter—բացի, post—յետոյ, prope—մօտ, prop-
ter—այդ պատճառով, extra—բացի (դուրս), intra—
տակը, inter—ժամանակ, intra—ներսը, supra—
վրայ, trans—այն կողմը, ultra—այն կողմը:

2. Գործ. հետ գործածուող նախդիրներ

A, ab, abs—ից, absque—առանց, cum—
հետ, de—... մասին, e, ex—ից, prae—առաջ,
pro—առաջ, sine—առանց, hայն.

Չորս նախդիր՝ in—մէջ, sub—տակը, super—
վրայ, subter—ներքև, երբ ուր հարցի են պա-
տասխանում դրուում են հայցական հարվի հետ,
երբ ինչ անց—ի՛ գործիականի հետ:

Շ Ա Ղ Կ Ա Պ

Շաղկապները բաժանուում են երկու տեսակի

1. Յորինող (сочиняющ.).

Et, que—և, etiam—նոյնպէս, quoque—
մինչև անգամ, neque—ոչ, autem—բայց, at—
բայց, sed, verum, vero—բայց, tamen—բայց և
այնպէս, aut, vel, sive—կամ, nam—որովհետև,
ergo—ուրեմն, igitur, itaque—այդպիսով, prop-
terea—այդ պատճառով:

2. ենթարկող (подчиняющ.).

Quum—երբ, որովհետև, postquam—նրանից
յետոյ ինչ... , dum—մինչդեռ, quod, quia—որով-
հետև, quamquam, quamvis—թէպէտ, licet—թող,
si—եթէ, nisi—ոչ, բացի դրանից, si non—եթէ
ոչ, ne—որպէս զի չը... , Quominus—որպէս զի,
ut—այնպէս որ, ut non—այնպէս որ չը... , ut
velut, quam—ինչպէս, tamquam, quasi—կար-
ծեօր:

ՉԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Չայնարկութիւնները խօսքի մէջ արտայայ-
տոււմ են՝

Ուրախութիւն՝ io—կէցցէ. տխրութիւն՝
ah—ախ, vae—վայ, դարձանք՝ eu, ecce—ահա,
կօչ՝ heus—էյ:

ՅՈՒՆԱՐԷՆ ԱՅԲԵՆ

A α	ալֆա	ա
B β	բէտա	բ
Γ γ	գամմա	գ
Δ δ	դելտա	դ
E ε	էպսիլոն	է
Z ζ	ձէտա	ձ
H η	էտա	է
Θ θ	թէտա	թ
I ι	իտա	ի
K κ	կապպա	կ
Λ λ	լամպա	լ
M μ	մի	մ
N ν	նիւ	ն
Ξ ξ	քսի	քս
O ο	օմիկրոն	օ
Π π	պի	պ
P ρ	րօ	ր
Σ σ ς	սիգմա	ս
T τ	տաու	տ
Υ υ	իպսիլոն	ու
Φ φ	ֆի	ֆ
X χ	խի	խ
Ψ ψ	քսի	քս
Ω ω	օմէգա	օ

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Եր.	տող	սխալ	ուղիղ
6	9 ն.	quid	quod
8	2 վ.	Alii	Alii
»	3 վ.	Alii	Alii
10	5 ն.	ouverts	ouvert
11	10 ն.	Aquilo	Aquila
16	1 ն.	մոռացուած է՝	ֆր.
21	5 վ.	Cousuetudo	consuetudo
25	14 վ.	persdidi	perdidi
26	8 ն.	discimus	discimur
32	12 ն.	Et	Ex
35	1 վ.	causa	causas
44	4 վ.	extemis	extremis
76	13 վ.	hublia	nubila
84	2 ն.	մոռացուած է՝	իմանալ իրերի պատճառը
87	7 վ.	puplica	populi

ԲԱՌԱՐԱՆ

Ա

- Ab absurdo Մատեմատիքական ապացոյց հակա-
ռակ գրութիւնից։
- Ab asinis ad boves transcendere Էշից եզր փո-
խուել։
- Aberratio delicti Յանցանքը կատարելիս գոր-
ծած սխալմունք. այդպէս կոչուում է յանցա-
ւոր գործողութեան այնպիսի ուղղութիւնը, որ
իր հետեանքով չի համապատասխանում մտա-
դրուած նպատակին։ (Իրաւարան. դարձուած)։
- Ab executione Սկսել. գործել առանց իրաւուն-
քի, նախքան դատարանի որոշումը։
- Ab hinc Այստեղից, այժմեանից։
- Ab hoc et ab hac Այստեղից և այնտեղից, խառ-
նիխուռն։
- Ab hodiern Այսօրից։
- Ab igne ignem Կրկեքօն. Կրակը կրակից։
- Ab imo pectore Վիրզիլիոս Ընկական Սրտի խոր-
քից, ի սրտէ (ցաւ զգալ)։
- Ab incunabilis Օրօրոցից, գործի սկզբից։
- Ab initio Սկզբից։
- Ab initio nullum, semper nullum Սկզբից ոչինչ-
միշտ ոչինչ։

- Ab intra ներսից։
 Ab irato Զայրոյթից, բարկութիւնից զրդուած։
 Ab love principium վերգիլիոս. Սկսած Զևսից։
 Ab origine Սկզբից։
 A bove maiore discit arare minor Մեծ եղի մօտ
 չերկել սովորում է փոքրը. սերունդները սո-
 վորում են իրանց նախնիներնրից։
 Ab ovo Հորացիոս «Ars poetica». Զուից, սկզբից.
 Հասմայեցիք ճաշը սկսում էին ձուով։
 A bras ouverts (Ֆր.). Գրկատառան։
 Absens carens. Բացակայողը ոչինչ չի ստանում։
 Absens heres non erit Ուշացած ժառանգը գո-
 յութիւն չունի։
 Absit բացակայում է. թող չլինի։
 Absit omen Գուշակութիւնը բացակայում է։
 Absolvi meam animam Հոգին ազատեցի։
 Absque ulla conditione Առանց պայմանի, ան-
 պայման։
 Ab uno disce omnes վերգիլիոս. Մէկով դատիր
 բոլորին։
 Ab urbe condita Հռոմի չիմարկութեան օրից.
 չիս հռոմայեցիք այտեղից էին հաշուումա-
 րիները, այն է՝ 753 թ. Ք. առաջ։
 Abusus non tollit usum Ասեմարարի գործը կա-
 րելի է ի շարք գործ գնելի։
 Abyssus abyssum invocat Սաղմոս Մի սխալը առաջ
 է բերում միւսը։
 A capite (usque) ad calcem Գլխից մինչև ոտ։

- A chaque oiseau son nid paraît beau (Ֆր.). «ա-
 մեն թռչուն իւր բունն է գովում»։ Ոչ ոք
 իւր թանին թթու չի աօր։
 Acetum habet in pectore Մեաքը աղ ունի. ու-
 գում է առել՝ սրամիտ է։
 Acherontis pabulum Ախերոնտի ոտ, վատասնոցի
 մարդ։
 άκουε πολλά λάλεε εὐλίγη Այս ասացուածք Դիո-
 գինէս Լայբրտացին վերագրում է Բիասին։
 Ծատ լսիր, քիչ խօսիր։
 A contrario Հակառակ կողմից, ընդհակառակ։
 Acta est fabula Տաղիտոս. Գործողութիւնը վեր-
 ջացաւ. Օգոստոս կայսեր վերջին խօսքերը։
 Acti labores incundi Աւարտած գործը հսճելի է։
 Actis testantibus Խնչպէս վկայում են փաստերը.
 վաւերագրերի համաձայն։
 A. d.—a dato Այս ինչ թուից։
 Ad absurdum Դէպի անհեթեթութիւն. ճշմար-
 տութեան ազդեցոյցի մի եղանակ. Օր. Մա-
 տեմատելեայի մէջ։
 Ad latiora Զգտել զէպի բարձրագոյն (ուսումը)։
 Adamante notare Ազամանդով գրել. անմոռաց
 յիշատակ։
 Ad aperturam libri m. A livre ouvert (Ֆր.)
 Ad arma Դէպի զէնք, զէպի գործ։
 Ad augusta per angusta վ. Հիւզօ, Էրնաննի. Դէպի
 բարձր գիրք անցնում են նեղ ուղիներով.
 փոխ. առանց արգելքների յաղթելու յաղթա-

նակի չի կարելի հասնել:
 Ad bene placitum Ըստ ցանկութեան, ըստ բարեհայեցողութեան:
 Ad calendas Graecas Մինչև յունական օրացոյցայսինքն՝ երբէք, որովհետև յոյները օրացոյց չունէին:
 Ad captum vulgi Ժողովրդի, ամբոյի հասկացողութեամբ:
 Ad diem dictum նշանակած օրը:
 A deo et rege Աստուծոց և կայսրից:
 A desein (Ֆր.) Գիտմամբ:
 Ad exemplum Ըստ օրինակի:
 Ad gloriam Փառքի համար:
 Ad hoc ներկայ պարագայի համար, այդ նպատակով:
 Ad hominem տ. argumentum ad hominem
 Ad honorem Պատուի համար:
 Ad huc sub iudice lis est. Հորացիոս Արսպոետիկոս Գործը գանուում է դատաւորի մօտ. դեռ չի վճռուած (վէճը չի վերջացած):
 Ad infinitum Անվերջ, մինչև անսահմանութիւն:
 Ad interim Տուած ժամանակ. առ այժմ:
 Ad latius Օգնութեան (հասնել):
 Ad libitum Յանկուութեան համաձայն. ցանկալի ձևով:
 Ad litteram Բառացի:
 Ad maiorem dei gloriam Ի փառս Աստուծու, եզուրիթնեի նշանաբան:

Ad meliorem Գէպի լաւը:
 Ad meliorem fortunam Աւելի լաւ վիճակի համար. գրութիւնը բարոյեկու համար:
 Ad modum Ըստ օրինակի:
 Ad notam Ի նկատի առնելու: Յիշողութեան համար:
 Ad oculos Աչքերի առաջ. դիտողապէս: [մար:
 Ad ostentationem Պարծանքի համար:
 Ad partes Մաս մաս:
 Ad patres Գնալ նախահայրերի մօտ. այսինքն՝ մեռնել:
 Ad perpetuum rei memoriam Մշտական յիշատակի համար. այս խօսքերով է սկսուում Կղեմենտ XIV պապի հրովարտակը, որով 1774 թուին սչնչացուում էր եզուրիթների միաբանութիւնը:
 Ad pileum vocare Կոչ անել (դէպի ազատութիւն):
 Ad referendum Ձեկուցանելու համար:
 Ad rem Գէպի գործ, խնդիր:
 Ad rem nihil facit Գործին չէ վերաբերում:
 Ad restim res rediit Բանը պարանին հասաւ: Տէր:
 Ad speciem Ձևի համար. [ցիոս:
 Adsum ներկայ եմ:
 Ad turpia nemo obligator Ոչ ոքին չեն պարտաւորում ամօթալի կատարել:
 Ad ultimum Վերջապէս:
 Ad unguem ճշտութեամբ, մանրամասնօրէն:
 Ad unum, omnes Մէկով բոլորին (դատիր):
 Ad usum Գործածութեան համար:

Ad valorem Արժանիքի համար:
 Adversa fortuna (Բազդի) ձախորդութիւն:
 Adverso flumine Հորացիոս. Հոսանքի դէմ. դժուարութիւնների հանդէպ:
 Adversus necessitatem ne dii quidem resistunt
 Անհրաժեշտութեան դէմ աստուածներն էլ անգոր են:
 Ad vitam aeternam Անմահութեան համար:
 Ad vocem Բ ղէպ նկատել. տես Փր. A propos.
 Aequa lance Հաւասար կշռով, անաչառութեամբ:
 Aequa animo Անվրդով. հանգարած:
 Aequo pulast pede Մահը բնթանում է անվրդով:
 Aestimatio capitis Գլխի գինը:
 Aeternum vale Ովիդիոս. Վերջին հրաժեշտ:
 A furore normannorum libera nos, Domine Նորմանների կատաղութիւնից փրկիր մեզ, տէր. Այս խօսքերը վերջրած են միջնադարեան մի աղօթքից, որը նորմանների յարձակումների ժամանակ էր գրուած:
 Age quid agis Արան, ինչ անում ես:
 Ager publicus Հասարակական հող, գետին:
 A Jove principium Սկիզբը Զևսից (Իւպիտէր). ամեն գործ աղօթքով պէտք է սկսել. այս արտայայտութիւնը գործ էր գրուում հռովմայեցիների մէջ, ինչպէս սկսուածք պայմանագիր կուելիս:
 Albo lapillo diem notare Հորացիոս. Օրը սպիտակ բարով նշանակել, այսինքն՝ այդ օրը բազդա-

ւոր համարել:
 Alea jacta est կեսար. Վիճակը զցած է. կեսարի բացազանչութիւնը Ռուբիկոն գետն անցնելիս:
 Alia tempora! Աւրիշ ժամանակներ. էլ էն ժամանակները չեն:
 Aliena nobis, nostra plus aliis placent Պուրլ. Աւրիշներ մեզ. իսկ մերը ուրիշին (աւելի է գուր զայիս):
 Alieni iuris Աւրիշի իրաւունքի նպատակուող— գլխաւորապէս ծնողների անկախութիւն շուներցող. այդպէս էին կոչուում հռովմայեցիների մէջ սարուկներն ու մանուկները, թէ հարգատ և թէ որդեգրած:
 Alieni iuris homo Աւրիշ իրաւունքի մարդ. իրաւական տեսակէտից ուրիշ անձի ենթարկուած մարդ:
 Aliensis dies «Ալիէնի օր». փ. դժբաղդութեան օր.
 Alienum aes homini ingenuo acerba est servitus Պուրլ. Պարտաւորութիւնը ծանր բեռ է, խրուում է բուն ու ժամանակը:
 A linea Նոր սողից:
 A livre ouvert (Փր.) առանց պատրաստուելու, յանպատրաստից (կարգալ, թարգմանել):
 Alius alio plura invenire potest, nemo omnia (Auson) Մէկը կյայտնազործէ միւսից աւելի. բայց ոչ որ չի կարող ամեն բան յայտնազործել:
 Allere flammam «Հուրը կերակել». կրակին իւր

ածել:

- Allere luporum catulos Ֆայլի կորիւններ սննդել:
Aili allia amant Ոմանք մի բան են սիրում, միւս-
ները մի այլ բան:
Alli ebrii sunt, alii poscam potitant Պլատ. Ուրի-
շի խնջոյքում արեցութիւն:
Allons, enfants de la patrie! Քր. Օն անդր, հայրե-
նեաց որդիք:
Alma mater (alma parens) Վիրգիլիոս. Մննդատու
մայր. առաջ այս խօսքերով հասկացում էր
հողը, իսկ այժմ համալսարան. մտաւոր սը-
նունգ առողջ բարձրագոյն դպրոց:
A majori (ad minus) Մեծից (մինչև փոքրը):
Alter pars Միւս մասը, միւս կողմը:
Alter ego երկրորդ ճեսքը, մտերիմ անձը, որ կա-
րող է հարկաւոր գէպքում փոխարինել միւսին:
Alterius non sit, qui suus esse potest Ով կարող
է պատկանել իրան՝ չպէտք է պատկանի ուրի-
շին:
Alter sementem facit, alter metit Մէկը ցանում
է, միւսը հնձում, Վիրգիլ. Էնէսկան:
Altum silentium Տնքննտ. Սորը լուսթիւն:
Amantes amantes Տնքննտ. Միբաւարները թե-
թեամիտ են:
Amantium irae—amoris integratio Տնքննտ. սի-
րողների բարկութիւնը՝ սիրոյ նորոգութեան
նշան է:
Amare simul et sapere ipsi Jovi non datur Մի-

րել և միևնոյն ժամանակ խելացի լինել, չի
տրուած մինչև անգամ իրեն Չեսին:

A m. c.—a mundo conditio Աշխարհի ստեղծու-
մից:

Amicus certus in re incerta cernitur Ճշմարիտ
բարեկամը դժբաղդութեան ժամանակ է ճա-
նաչոււմ. հաւատարիմ:

Amicus cognoscitur amore more, ore, re Բարե-
կամը ճանաչոււմ է սիրուց, բնոյթից, դէմքից:

Amicus curiae Կուրիայի բարեկամ. [գործից:

Amicus humani generis Մարդկային ցեղի բա-
րեկամ:

Amicus Plato (amicus Socrates), sed magis ami-
ca veritas Պրատոնը բարեկամ է, (Սոկրատը
նոյնպէս) իսկ աւելի մեծ բարեկամ՝ ճշմար-
տութիւնն է: (Սէլբմանտէս՝ Գոն Քիշոտ մաս II).
այսպէս էր ասում Արիստոտէլը, կամենալով
ցոյց տալ, որ նա ճշմարտութիւնը ամեն բա-
նից վեր է դասում:

Amor vincit omnia Սէրը ամեն բանի յաղթում
է: Այս գաղափարը հները արտայայտում էին
այսպէս.—սիրոյ շատուածը ձեակերպում
էին կանգնած՝ նրա յաղթած առիւծի մէջքին:

Anathema sit! Նզովում լինի:

A natura rei Իրերի բնական դրութեամբ:

Animo deliberato Պատշաճաւոր մտածողութեամբ,
լաւ մտածուած:

Animus iniurandi Վիրաւորելու դիտաւորութիւն:

Animus meminisse horret *Վիրգիլ. Էնևիական. Հոգիս քարուժ է, երբ յիշում եմ:*

Animus rem sibi habendi *Սրոշ գոյք ունենալու գիտաւորութիւն:*

Anno aetatis suae *Վիրգիլ. Մենդեան տարին:*

Anno *Սյա ինչ տարին:*

Anno domini *Փ կշի թուականին:*

Anno urbis condite *(Հոռոմ) քաղաքի հիմնարկէքի տարին, որ է 753 թ. ք. առ.*

A novo *Նորից:*

Annus civilis *Քաղաքական տարի:*

Ante bellum *Մինչև պատերազմ:*

Ante Chr. n. = ante Christum natum *Մինչև Քրիստոսի ծնունդը:*

Ante lucem *Մինչև լոյս:*

Ante mare undae *Մովից յետոյ ալիքներ:*

Antiquo *Առաջուայ նման նոյնպէս:*

ἀντίρροπον ἕρπει *Մարդ եմ պտուժ. Գիողինէս Լաէրաացին պտուժ է, թէ Գիողինէս Յիւրկը օրը ցերեկով վառած լապտերը ձեւին մանէր գալիս ժողովրդի մէջ. երբ հարցրին թէ ում է որսնում պատասխանեց. «Մարդ եմ պտուժ»:*

Aperto libro m. à livre ouvert *«Բաց գրքով».*
առանց պատրաստուելու:

Apollini et Musis *Ապոլլոնին և մուսաներին. այսպէս էին դարգարում սովորաբար թատրոնների և գեղարուեստական տաճարներին ճա:*

կատները, որովհետև հին դիցաբանութեան համեմատ Ապոլլոնն ու մուսաները հովանաւորում էին գեղեցիկ արուեստներին:

A posse ad esse (non valet consequentia) *Իրականի մասին չազգաբար կազմել հնարաւոր չափով. եթէ մէկը կարող էր մի որևէ գործ կատարել, զրանից չէ կարելի եզրակացնել, որ նա յիրաւի կատարել է:*

A posteriori *Փորձով. գործնական կերպով. այս արտայայտութիւնը ուղղակի հակառակն է a priori ասացումին:*

Après nous le déluge *Ֆր. Մեզնից յետոյ թէկուզ ջրհեղեղ լինի. Լիւդովիկոս XV-ի խօսքերը:*

A priori *Վերացական կերպով, առաջին տպաւորութիւնով:*

A propos *Ֆր. Ի դէպ:*

Apud novercam queri *Խորթ մօրը զանգատուել. այսինքն թշնամու պաշտպանութեան դիմել:*
Aquila non captat muscas *Արծիւը ճանճեր չէ որսում. ք. մեծ մարդը արհամարհում է մանր բաները:*

A quo plurimum sperant, ei potissimum inseruiunt *Կիկերոնն Ումից ակնկալութիւն ունին նրան մեծաբուժ են:*

Arare bove et asino *Եղով և էշով ներկել. այսինքրն՝ որեւէ անհեթեթ բան անել:*

Arare litus *Ափը ներկել. այսինքն՝ անօգուտ աշխատանք կատարել:*

Arbitrium divinis Աստուծու կամք:

Arc de triomphe Փր. Յաղթական կամար:

Arcus nimium tensus rumpitur Մաստիկ ձգուած աղեղը տրաքուած է. աւելորդ խստութիւնը վտանգաւոր է, որովհետեւ զրգոմունք է առաջացնում:

Argumentum ad hominem Վիճող անձի շահերին դիպչող ապացոյց: Ապացոյց ոչ խնդրի էութեամբ, այլ անհատական համոզմունքի համեմատ:

Argumentum baculinum Բռունցքի ապացոյց, բռնի ոյժ:

Ars longa, vita brevis Արուեստը երկար է, կեանքը կարճ. գիտութիւնը անվերջ, իսկ կեանքը կարճ. (Հիպոկրատի ասած):

Artes liberales Ազատ արուեստներ, պարագմունք. օրինակ՝ բժշկական, փաստաբանական:

Asinus non curo էշերի (խօսքի) վրայ ուշադրութիւն չեմ դարձնում:

Asinus ad lyram էշը տաւիղի մօտ. երաժշտութիւն չհասկացող:

Asinus asinum fricat էշը էշին է գոլում:

A. u. c. — Ano urbis conditae Քաղաքի (այսինքն Հռոմի) հիմնարկութեան տարին:

Audaces fortuna iuvat Վերջինը Քաջերին բաղդը օգնում է: Համարձակներին իշխում է աստուած:

Audiat et altera pars Պէտք է հակառակ կող-

մին էլ լսել: Երկու կողմերի վէճերին և տարածայնութիւններին վճիռ աւելու համար բաւական չէ միայն մի կողմի ցուցումներով առաջնորդուել: Այլ պէտք է լսել երկու կողմին:

Audi, vide, sile Լսիր, նայիր և լռիր:

Aura popularis Ժողովրդի շունչը:

Aurea mediocritas Հորաց. Ոսկէ միջին ճանապարհ, այսինքն՝ Հափաւորութիւն. այս միջինը հաւատարմակէս քարոզում էին Արիստոէլը և Կոնֆուցիոսը:

Aures habent et non audient Վերջինը Ականջներ ունին և չեն լսում:

Auri sacra fames Վերջինը Էնձական. Ամօթալի սէր դէպի ոսկին:

Aurora musis amica Արշալոյսը մուսաների համար բարեխաջող է. առաւօտը երեկոյից իմաստուն է:

Aut amat aut odit mulier, nihil est tertium կինը կամ սիրում է կամ ատում, երրորդը չկայ: Aut Caesar, aut nihil կամ կեսարը կամ ոչ ոք. փ. ամբողջը կամ ոչինչ, այս էր. Տէգաբ Բօրջիայի նշանաբանը:

Autorität nicht Majorität գերմ. Հեղինակաւորութիւնը և ոչ առաջնութիւնը (նշանակութիւն ունի). բանը որակն է և ոչ քանակը:

Aut vincere aut mori Յաղթել կամ մեռնել:

Ave Caesar (imperator) morituri te salutant Ողջոյն կեսար (կայսր), մեռնողները, քեզ ող-

Ղուներում են: Այս ասացուածք գործ են գր-
նում սովորաբար այն մարդկանց վերաբեր-
մամբ, որոնք իջնում են որեէ գործունէու-
թեան ասպարէզից, որոնք արդէն կորցրել
են իրանց նշանակութիւնը:

Ave Maria Ողջոյն քեզ Մարիամ. ս. գրքի ասե-
լով՝ այս խօսքերով հրեշտակապետը ողջու-
նեց Մարիամ կոյսին:

A. verbis ad verbera՝ Թօսքից դէպի գործ. հայ-
հոյանքից՝ ծեծ. այս ասացուածք սովորաբար
գործ է անում այս մարտով ասուեց—կատա-
րուեց:

A vol d'oiseau ֆր. Թռչունի սուսունումից (տես-
նել, դիտել):

Յ

Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli Ովի-
ղիտս. ես այստեղ մի բարբարոս եմ, որովհե-
տե ինձ ոչ որ չէ հասկանում:

Beatae memoriae Երջանկայիշտակ:

Beati possidentes Դիտողները երջանիկ են: Այս
ասացուածն այն միտքն ունի, որ բանն այն
չէ, որ մարդ ձգտէ այս ինչ բանը ձեռք բե-
րել, այլ որ՝ իրօք ձեռք բերէ:

Beatus ille, qui procul negotiis Հօրաց. Բաղդա-
ւորը նա է, որ հեռու է ամեն բանից:

Bella gerant alii, Protésiláus ámet Ովիղիտս Թող

ուրիշները պատերազմ մղեն, Պրոտէզիլայոսը
թող սիրէ: Տրոյեական պատերազմի ժամա-
նակ Պրոտէզիլայոսը բոլոր յոյներից առաջինը
սփ դուրս թաւ. Տրոյեայի առաջ և առա-
ջինը սպանուեց: Նրա մահը զարհուրելի յու-
սահատութեան մէջ զցեց նրա կին Լաօգա-
մէին: Այն ժամանակ աստուածները խղճալով
նրա վրայ, թոյլ տուին ամուսնուն երեք ժա-
մով յետ դառնալ նրա մօտ. Պրոտէզիլ. ստոր-
երկրեայ թագաւորութիւնը վերադառնալուց
յետոյ անմիջապէս մեռաւ և նրա ամուսինը,
Ուզում է ասել, որ աստուածներն էլ յար-
գա՛քի որոշ գին են տալիս սիրոյ զգացման:
Bella matribus detestata Հօրաց. Մայրերին ատե-
լի պատերազմներ:

Bellum internecinum Կորստական, ոչնչացնող
պատերազմ:

Bellum omnium contra omnes Բոլորի պատերազմը
բոլորի դէմ. այսինքն՝ բոլորի պատերազմը ի-
րաքանչիւրի դէմ և իւրաքանչիւրիւր՝ ամենքի
դէմ. այսպէս է բնորոշում անգլիացի փիլի-
սոփայ Դօրբէտը մարդկային վիճակը մինչև
մարդկային հասարակութեան կազմակեր-
պութիւնը:

Benefica non obtruduntur Բարեգործութիւնը զօ-
նով վղին չեն փաթթում:

Beneficium accipere libertatem est vendere Բա-
րերարութիւն ընդունելը՝ ազատութիւն ծա-

խել է:

Bene valet *Մնացէք խաղաղութեամբ:*

Bene vixit, qui bene latuit *Ովիդ. Լաւ ապրեց նա, ով լաւ առանձնացաւ, ով բաղդաւոր առանձնացաւ: Եզրիկուրոսի խօսք:*

Bis *Երկու անգամ, նորից:*

Bis an's Ende aller Dinge *գերմ. Ամեն բանի վերջն է գովելի: Պօսք՝ Հաննօլթերի արքայ Գէորգ V-ի:*

Bis dat, qui cito dat *Երկու անգամ աւելի է տալիս, ով շուտ է տալիս: Բարեօրտութիւնից տուած անմիջական օգնութիւնն աւելի մեծ գին ունի, քան դժուարութեամբ տուածը:*

Bis peccare in bellum non licet *Քոյլ չէ տրուած պատերազմում երկու անգամ պատժել:*

Bis repetita placent *Հօրաց. Կրկնուածը աւելի ախորժելի է. աւելի է դուր գալիս:*

Bona fama divitiis est potior *Պլուրց. Լաւ է բարի անուն, քան ոսկի և հարստութիւն:*

Bona fide *Բարեխղճութեամբ, անկեղծօրէն:*

Boni homines *Բարի, անուանի մարդիկ. Ֆրանկները մէջ այսպէս էին կոչուում ազնուականներն ու բարօնները:*

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere *Լաւ հովիւը հօտի բուրդը կը խուզի և ոչ թէ կաշին կը բերթի:*

Bon mot *Ֆր. Սրամիտ խօսք:*

Bon ton *Քաղաքավարութիւն:*

Bonum avitum *Տօնմական կալուածք:*

Bonus vir semper tiro *Բարի մարդը միշտ մնում է անփորձ. նա իր բարութեամբ միշտ պարզամիտ է և հուշատանոց, ուստի և յաճախ խաբոււմ է:*

Brachylogus iuris civilis *Համառօտ ձեռնարկ բաղաձայն իրաւունքի:*

Brevi manu *«Կարճ ձեռքերով», առանց ձեւակապութիւնների, կարճ:*

C

Coelum non animum mutant, qui trans mare currunt, *Հորացիոս. Ոչ հօգին, այլ երկինքն են փոխում նրանք, ովքեր անցնում են ծովը:*

Caesar citra Rubiconem *Կեսարը Ռուբիկոնի միւս կողմը: Այսպէս ասում են, երբ մէկը յաջողութեամբ կատարում է որեւէ կարեւոր ձեռնարկութիւն, կամ մի խիտա դժուար, բայց յաջող քայլ է արել:*

Canis a non canendo *Կլինտիլիանոս. canis բառը, որ նշանակում է շուն, non canit բառից չէ, որ նշանակում է՝ չէ երգում. բառախաղութիւն:*

Capita aut navim *Գլուխներ կամ նաւ. հոովմէական մի խաղ էր. փող էին զցում՝ վերև, որի մի երեսին աստուղ կամ աստուածուհու*

1820

դուրս կար, իսկ միւս կողմը նաւի ցոււկ:
 Caritas et pax Յարգանք և խաղաղութիւն. կրօ-
 նական ազատութիւն և հասարակական խա-
 ղաղութիւն. այս նշանաբան է մարդկութեան
 բարեխառութեան, սրա իսկական գրաւականը:
 Carpe diem Հորացիոս. Օգտուիր նանգամանքից,
 օգուտ բաղիր ըսպէից:
 Casus belli Պատերազմի պատճառ:
 Carte blanche Քր. Պարզ թերթ. փոխ. գործողու-
 թեան կատարեալ ազատութիւն:
 Causa aequat affectum Գործողութիւնը հաւասար
 է հակառակ գործողութեան, հակազդեցու-
 թեան:
 Causa efficiens Գործող պատճառ, մճող վայր-
 կեան:
 Causa iusta Արդար, յարգելի պատճառ:
 Causa prima Սկզբնապատճառ:
 Caveant consules! Թող կոնսուլները արթուն
 լինին Հոռմի ձերակոյտի դիմում, երբ իշ-
 խանութիւնը յանձնուում էր կոնսուլներին (հիւ-
 պատոսներին):
 Cave canem Ագուշացիք շնից. շան հետ ընկե-
 րացիր, փախը ձեռքից մի վեր դիր:
 Censura ecclesiastica Եկեղեցու պատժական իշ-
 խանութիւն:
 Cessante causa cessat effectus Պատճառը վերա-
 ցնելով՝ դադարում է և հետեանքը:

C'est le commencement de la fin Քր. Վերջի սկիզ-
 բը. Շէքսպիրի խօսք:
 C'est plus qu'un crime, c'est une faute Քր. Աւե-
 լի քան յանցանք է. սխալ է: Ասում են, որ
 նախարար Փուշէն ասել է այդ խօսքերը
 մահուան մի զատավճի մասին, որին նա
 հաւանութիւն չը տուաւ:
 Cedant arma togae կիկերոն. Թող զէնքը տեղ
 տայ ծիրանուն, այսինքն զինուորական ուժը
 քաղաքացիականի:
 Cedo majori Հղորի առաջ տեղի տալ: Հնա-
 զանգուում եմ աւելի մեծ հեղինակութեան
 առաջ:
 Ceterum censeo, Carthaginem esse devendam
 Այդ ամենի հետ ես կարծում եմ, որ Կար-
 թագէնը պէտք է կործանել: Այս խօսքերով
 կատօն երէցը աւարտեց իւր ճառը հռովմէական
 սենատում: Այս ոճը գործ է զրուում այն
 զէպքերում, երբ ուզում են պնդել որեւէ
 միջոցի անհրաժեշտութեան և անյետաձգելի
 լինելու վրայ: Գործ է զրուում սովորաբար
 կարճ ձևը՝ ceterum censeo.
 Cherchez la femme Քր. Ամեն տեղ կին պտտէք.
 ուզում է ասել, թէ առանց կանանց ոչ
 մի գործ չի կատարւում. Այ. Դիմաւ:
 Chevalier sans peur et sans reproche Քր. Աներ-
 կիւղ և անպախարակելի ասպետ, այսպէս էին

անուանում Բայեարդ ասպետին († 1524).
 Circulus in demonstrando (նոյնպէս և in probando). *անս* Idem per idem.
 Citato loca *նոյն տեղը*:
 Cito citissime *Շուտ, քան թէ շտապով. այսպէս էին զբուսմ հին ժամանակ նամակներէ վրայ, երբ ուզում էին, որ զբանց իր ժամանակին տեղ հասցնեն*:
 Clara voce *Պարզ ձայնով. հասկանալի*:
 Claris verbis *Պարզ, մեկին խօսքերով*:
 Classici autores *Կլասիք հեղինակներ. այսպէս էին կոչուում յունաց և հռոմայեցոց այն երկերը, որոնք կարդացուում էին զպորցնելու (կլասներում). որովհետև ընթերցանութեան համար 'ի հարկէ ընտրուում էին լուսազոյն գրողներին, ուստի և classici բառը հետզհետէ ստացաւ «օրինակելի» Նշանակութիւնս*:
 Cogito, ergo sum *Խորհում եմ, ուրեմն գոյութիւն ունիմ. Դեկարտի փիլիսոփայութիւնս*:
 Comple promissum *Խոստումդ կատարիր*:
 Concordia parvae res crescunt, discordia maxime dilabuntur *Համբարշտութեամբ փոքր գործերը զարգանում են, պառակտութեամբ մեծ գործերն էլ են քանզուում (Սայիատիոս)*:
 Conditio sine qua non *Պայման, առանց որի որեւէ իր գոյութիւն չի կարող ունենալ. ան-*

հրաժեշտ պայման:
 Consensus *Համաձայնութիւն*:
 Consensus facit legem *Համաձայնութիւնը օրէնք է ծնում*:
 Cousuetudo altera natura *Կիկերոն. Սովորութիւնը երկրորդ բնութիւն է*:
 Contagium vivum *Կենդանի վարակող սկիզբ, այսինքն կենդանի խօսքի ուժ*:
 Contradictio in adjecto *Հակասութիւն գործի էութեան մէջ. Այսպէս է կոչուում այն արտայայտութիւնը, որի մէջ օրոշումը (атрибутъ) հակասում է որոշիչ բառին, օր. ուղղանկիւնի շրջան, հինգանկիւնի քառակուսի և այլն*:
 Contra naturam *Բնութեան դէմ*:
 Contraria contrariis curantur *Հակառակը բժշկուում է հակառակ միջոցով*:
 Coram publicum (populo) *Բացարձակ. հասարակութեան առջ*:
 Cor cordium *Սրտերի սիրտ. այսպէս էին կոչում բրիտանական բանաստեղծ Պերսի Շելլէին*:
 Corpora non agunt nisi fluida *Նբութեւրը չեն ազդում իրար վրայ, եթէ հեղուկ գրութեան մէջ չեն*:
 Corpus juris civilis *Հասկանալի օրէնքների ժողովածու, հրատարակուած Յուստինիանոսի ժամանակ*

Corvus corvo oculos non effodit *Պլինիոս*. Ագ-
 ոււր ագոււի աչքը չի փորում:
 Coup d'etat *Փր. պետական յեղաշրջում*:
 Cras, cras, semper cras, sic evadit aetas *էգուց
 էգուց, միշտ էգուց, այսպէս է կեանքն անց-
 նում*:
 Credat Judaeus Apella Այդ բանին թող հաւա-
 տայ Ապէլլա հրէան. *Հորացիոս*:
 Credo Հաւատում եմ:
 Credo quia absurdum Հաւատում եմ, որովհետեւ
 անհեթեթութիւն է: միշտ է, որովհետեւ անկա-
 րելի է: Այս սոփեստութեամբ բրիստոնէու-
 թեան նախանձախնդիրները հաստատում են
 Յիսուսի մասին եղած ամեն աւանդութիւն-
 ները:
 Crescat! *Թող աճէ, զօրանայ*:
 Crescentem sequitur cura pecuniam Աճող զրա-
 մագլխին հոգս է հետևում: Որքան շատ փող,
 այնքան շատ հոգս:
 Cruci fixus, affixus *Խաչուած*:
 Cum grano salis. *հեղնօրէն, սրամիտ ակնար-
 կով, յետին մտքով: Historia nat.*
 Cui bono? *կիկերոն. Ի՞նչ օգտի համար*:
 Cui licitus est finis licent etiam media *նպա-
 տակը արդարացնում է միջոցը*:
 Cuius regio, eius religio *Ում հպատակ, նրա էլ
 կրօնի: Այս սկզբունքը առաջ եկաւ յեղա-*

*փոխութեան շրջանում և այն ժամանակի
 հասկացողութեամբ ծառայում էր իբրև
 կրօնական պատութեան արտայայտութիւն:*
 Cum multibus aliis *Շատ ուրիշներով հետ*:
 Curator bonorum *Խնամակալ անչտփահանների
 կամ կանանց դոյրի*:
 Curator perpetuus *Մշտական, ցկեանս խնամա-
 կալ*:
 Curriculum vitae *Համառոտ ինքնակենսագրու-
 թիւն որևէ անձի մինչև որոշեալ կէտը*:

D

Das Volk in Waffen *գերմ. Ժողովուրդը զինուած*:
 Այս արտայայտութիւնը յաճախ է պատահում
 պատմութեան մէջ:
 Da ist der Hund begraben *գերմ. Այ թէ որտեղ է
 շունը թաղած*:
 Das ist das Loos des Schönen auf der Erde!
*գերմ. Երկը. Ան առկա գեղեցիկ վախճանը
 երկրի վրայ*:
 Decies repetita placebit *տասն անգամ կրկնուածը
 հաճելի կը դառնայ*:
 De facto *Իրապէս, գործով, փաստօրէն*:
 Deficiente pecu-deficit omne nia=deficiente pe-
 cunia deficit omne *Երբ փող չկայ, ոչինչ
 չկայ*:

De gustibus non est disputandum *Ճաշակի մասին չեն վիճում: Ճաշակը և գոյնը բնկեր չունին:*

Dei gratia *Աստուծու ողորմութիւն:*

De jure *Իրաւունքով, օրէնքով, պաշտօնապէս: Օրինակ de jure վարիչը՝ անուանական վարիչ է, իսկ իսկական կառավարողը, որ նրա բոլոր պարտաւորութիւնները կատարում է, է de facto կառավարիչը:*

Delenda est Carthago! *Կարթագէնը պէտք է աւերել. այսպէս էր վերջացնում իր ճառը Կատօն մեծը:*

De mortuis aut bene aut nihil *Մեռածներին մասին կամ լաւ կամ ոչինչ: Այսպէս են ստում, որովհետեւ մեռածները պաշտպանուել չեն կարող:*

De nihilo, nihil *Ոչնչից (ստացւում է) ոչինչ:*

De novo *Նորից:*

Dente lupus cornu taurus petit *Գայլի ստամբեզի եզլիւրն է ցանկանում:*

Deo gratias *Փառք Աստուծու:*

De profundis *Սրտի խորքից. հանգստեան մեղեզի:*

De rebus omnibus et quibusdam aliis *Ամեն բանի մասին և էլի ուրիշ շատ բանի մասին: Նա ամեն բանի մէջ վարպետ է:*

Desiderata *Յանկացած, փայտալած ցանկութիւն:*

De te fabula narratur *Մտքը քո մասին է:*

Deus ex machina *Սովորի. Աստուած թատրոնի մեքենայից (բեմից). անսպասելի ելք դրժուար դրութիւնից:*

Deus vobiscum *Աստուած ձեզ հետ:*

De visu *Տեսածի հիման վրայ:*

Dichtung und Wahrheit *գերմ. Գեթե. Հնարուածք և իրականութիւն:*

Dictum de dicto *Ասածից ասուած. ուրիշի խօսքերից պատմած:*

Dictum, factum *Ասուած, կատարուած:*

Dictum sapienti sat *Ասածը հասկացողներին բաւական է:*

Diem persdidit! *Օրը կորցրի. այսպէս բացակոնչեց մի անգամ շոտլանդացի Տրատս կայսրը հացի վրայ, երբ յիշեց, որ այդ օրը ոչ որին բարիք չէր արել:*

Dies dolorem minuit *Օրը մեղմացնում է վիշտը. ժամանակը մոռացնել է ստիկա ամեն վիշտ:*

Die Sonne geht in meinem Staat nicht unter. *գերմ. Շիլլեր. Արեւը իմ իշխանութեան մէջ չէ մայր մտնում: Իսպանական թագաւոր Ֆիլիպպի խօսք:*

Die Weltgeschichte ist das Weltgericht *գերմ. Շիլլեր Աշխարհի վիճակը աշխարհի պատմութիւնն է:*

Die Zeiten sind vorbei *գերմ. Գեթե Անցան այն ժամանակները:*

Dignum laude virum musa vetat mori Հորացիոս
Արժանաւոր մարդուն մուսան թոյլ չէ տա-
լիս մեռնել:

Dii minorum gentium (կամ Dii minores) Փոքր,
երկրորդական աստուածներ:

Di Kunst geht nach Brod գերմ. Աշտինգ Ողոր-
մութիւն խնդրելու արհեստ, ձեռ: Կարիքի
ստիպողականութիւն:

Discrepant facta cum dictis Կրկնքն Փաստերը
չեն համապատասխանում խօսքերին:

Divide et impera! Բաժանիր և տիրիր. Մաքիա-
վելիի սկզբունք:

Dixi et salvavi animam meam Ասացի և հոգիս
ազատեցի:

Dixi ասի. վերջացրի Այսպէս էին վերջացնում
հումայեցի հեկտորներն իրանց ճառը, ցան-
կալով ասել, որ խօսքը վերջացած է:

Dixi et animam salvavi Ասի և հոգիս հանդատա-
ցրի:

Docendo discimus Ուրիշներին սովորցնելով սո-
վորում ենք և մենք:

Doctus nemo nascitur Ոչ ոք գիտնական չէ ծըն-
ւում:

Domus mansit, lanam fecit Տանն է նստել և
բուրդ մանել: Աւուււււ է բարի, օրինակելի
ստանտիկնոջ համար:

Dominus vobiscum Աստուած ձեզ հետ. խաղա-

դութիւն ձեզ:

Domus suae quilibet rex Ամեն մարդ իր տանը
թագաւոր է:

Domitrix omnium (est) patientia Ամեն բանի յող-
թող ոյժը համբերութիւնն է:

Domus propria—domus optima իր տունը ամե-
նալաւ տունն է. ամեն մարդու համար իր
տունն է լաւը:

Do ut des Ես տալիս եմ, որ դու էլ տաս Ես
չեմ ուզում տալ ասանց փոխարինութեան:
Այս սկզբունքով էր առջնորդւում Բիւմարկը
իր քաղաքական գործունէութեան մէջ:

Dulce et decorum est patria mori Հորացիոս
Հաճելի է և պատուարեք՝ մեռնել հայրենիքի
համար:

Dum fata sinunt, vivite laeti Սննեկա Քանի որ
բաղդը թոյլ է տալիս, ուրախ ապրեցէք:

Dummodo sit dives, barbarus ipse placet Ովի-
ղիոս. Հարստութիւն ասա, թէ չէ ուսմիկն
էլ (բարբարոս) հաճելի կ'իթուայ:

Dum spero—spero Մինչև չհնչում եմ—յոյս եմ
ստածում. Քանի մարդ կենդանի է՝ յոյսը
չպիտի կորցնէ:

Dum tacent, clamant Լռելեայն աղաղակում են:
Dum vivimus, vivamus Քանի կենդանի ենք, պիտի
ապրենք (կենանքով կշտանանք): Այս եղիկու-

րեանների նշանաբանն էր:

Duobus ligitantibus tertius gaudet Երբ երկուսը
կուում են, երրորդը ցնծում է (վաստակում
է). կառավարիչների կուսեց շահում են ստո-
րադրեալները և բնգհակասակ:

Duo, cum faciunt idem, non est idem Երբ եր-
կուսն էլ միևնոյն բանն են անում, կասա-
րած գործը նոյնը չի դուրս գալիս:

Dura lex sed lex Օրէնքը խիստ է, բայց և այն-
պէս օրէնք է: Խիստ օրէնքը լաւ է, քան թէ
բոլորովին օրէնք չլինելը:

Du sublime au redicule il n'y a qu'un pas Քր. Մե-
ծից մինչև ծաղրելին՝ մի քայլ է, սասց
նապօլէօնը 1812-ին Ռուսիայից վերագոս-
նալու ժամանակ:

E

Ecce homo! Ահա մարդը. Պիղատոսի խօսքերը
ժողովրդին ուղղուած, երբ Յիսուսին դատա-
պարտուած գուրս բերին ժողովրդի առջ:
Փշեայ պատկով Յիսուսի պատկերի տակ
գրում են այդ խօսքերը:

Ede, bibi, lude Կեր, խմիր և ուրանի եղիր:

Ego ես:

Ego et rex meus Ես և իմ կայսրը. Կարդինալ
Մոյզէի խօսքերը:

ΕΙ μή Αλιξάνδρος ήμην, Διογένηςος αν ήμην Եթէ ես
Աղէքսանդրը չը լինէի, կը կամենայի Գիո-

գինէսը լինել: Մի անգամ, ինչպէս Նա-
զարդում է Պլուտարքոսը Աղէքսանդրի կեն-
սագրութեան մէջ, Աղէքսանդրն այցելեց Գիո-
գինէս փիլիսոփային և այդ խօսքերն սասց
նրան:

Eines ehrlichen Maklers գերմ. Մի ազնիւ միջնորդ,
սասց Բիսմարկը իր միջնորդութեան գե-
րի մասին Ռուսիայի և թիւրքիայի մէջ:

Eisen und blut գերմ. Երկաթ և արիւն. իշխ.
Բիսմարկի խօսքերը:

Elephantem ex musca facis Ճանճը փիղ ես շինում:
Լուսն ուղա դարձնել:

En face Քր. ուղղակի, հանդէպ:

Ex ipso Այդ պատճառով, հէնց գրանով, հէնց
այդ հանգամանքի հիման վրայ:

Epicuri de grege porcum Հորացիոս: Եպիկուրո-
սի խոզերի երամակեց. այսպէս էր կո-
չում բանաստեղծը եպիկուրեաններին, որոնք
չգիտէին չափ գնել իրանց բաւականութիւն-
ներին:

Epistola non erubescit Կիկերոն: Գիրք չի կար-
մբում:

Eppur si muove! իտ. Այնուամենայնիւ շարժ-
ւում է. բացառանչեց Գալիլէյն, երբ նրան ստի-
պեցին հրաժարուել իւր նոր ուսմունքից, թէ
արևը կեդրոնն է, որի շուրջը պտտում է եր-
կիրը:

Ergo *Ուրեմն, հետևապէս:*

Ergo bibamus *Այսպէս ուրեմն խմենք. Դէօթէ:*

Errare humanum est *Սխալուելը յատուկ է մարդուն:*

Errata *Վրիպակներ:*

Es ist eine alte geschichte doch bleibt sie immer neu *գերմ. Հայնէ. Հին պատմութիւն է, որ միշտ նոր է մնում:*

Es muss doch Frühling *գերմ. Հերքել Այնուամենայնիւ գարունը կգայ:*

Esse, quam videri malim *ես ուզում եմ աւելի լաւ լինել, քան թուալ:*

E stato a Roma, e non ha veduto il papa *իտ. Հոռով լինել և պապին չտեսնել:*

Est modus in rebus *Ամեն բան չափ, սահման պիտի ունենայ:*

Esurienti ne occurrat *Սովածի վրայ մի յարձակուի:*

Etc.—Et cetera, *որ նշանակում է եայլն:*

Etiam si Cato dicat *եթէ նոյն իսկ Կատոնն էլ ասէր (նրան էլ չէի հաւատայ), Այս խօսքերով սովորաբար առարկում են անձիշտ խօսքի դէմ, որ հազորդուած է լինում իբրև անպայման ճշմարիտ:*

Et tu quoque Brute! *եւ դու, Բրուտոս. բացականչեց Կեսարը, երբ իւր զաւակիրները մէջ տեսաւ և իւր մտերիմ Բրուտոսին:*

Εὐρηξ αὖθις *Գայ, զոչեց Արքիմէղը, երբ զուտ ուկու քանակը գանձելու փորձի ժամանակ գտաւ տեսակարար կշիռը:*

Ex *Բակապէս սա բացատրական մասնիկ է՝ «ից».* բայց երբ միացնում ենք որևէ կոչումի կամ ուրիշ անուան հետ՝ նշանակում է անախկին:

Ex abrupto *Դուրս պտտածից. (միջից), այսինքն անհետևողական կերպով, յանկարծուտ:*

Ex adverso *հակառակից. ճշմարտութիւնը հակառակ գրութիւնից ապացուցանել:*

Ex aequo et bono *Ըստ արդարութեան և բարիի. ամենայն արդարութեամբ:*

Ex harena funiculum *nectis Աւագից պարան ես գործում. այսինքն անօգուտ և իզուր աշխատանք ես յանձն առնում:*

Ex auribus cognoscitur asinus *էշին տկանջներից են ճանաչում: Մարդուն ճանաչում են իւր խօսքերից ու գործերից:*

Ex cathedra *Ամբիոնի բարձրութիւնից. անվիճելի:*

Exceptio confirmat regulam *Բացառութիւնը հաստատում է կանոնը:*

Excidat illa dies *Թող կորչի այն օրը. անիծուած լինի այն օրը:*

Exclusive *Բացառապէս:*

Ex contractu *Պայմանագրի համաձայն:*

Ex delicto Յանցանքի միջոցով:
 Exegi monumentum aere perennius Արձան
 կառուցի (ինձ) պողպատից ամուր: Հորացի-
 ոսի «Melpomene» ստանաւորի առաջին տողը:
 Exempla docent Օրինակները խրատական են:
 Exempli causa (կամ gratia) Զորօրինակ: Կըր-
 ճատ ձեռով՝ Ե. Կամ Ե.Գ.
 Exemplo plus, quam ratione vivimus Մենք աւե-
 լի օրինակով ենք ապրում, քան խելքով:
 Exercitatio artem parat Տակվորութիւնը վարժութիւնը
 զարգացնում է ճարտարութիւնը, արուեստը:
 Exercitatio optimus est magister վարժութիւնը
 ամենալաւ ուսուցիչն է:
 Ex industria privata Սեպհական ջանասիրու-
 թեամբ:
 Et libris Գրքերից:
 Ex nihilo (nilo) nihil (nil) fit Ոչնչից միայն
 ոչինչ կը ստացուի. Լուկրէցիոսի աֆօրիզմ:
 Ex officio Պարտաւորութիւնից զրգուած. օրէն-
 քից յայտնի յանցանքի համար դատի ենթար-
 կել անկախ յանցաւորի կամքից:
 Ex ore parvulorum veritas Երեխաների բերա-
 նից՝ ճշմարտութիւն:
 Experientia docent stultos Փորձը սովորցնում է
 չիմարներին:
 Experientia est optima rerum magistra Փորձը
 լաւագոյն ուսուցիչն է:

Experto credite Հաւատացէք փորձուածին:
 Extra ecclesiam nulla salus Եկեղեցուց դուրս
 փրկութիւն չկայ: Կաթոլիկ եկեղեցուն չը
 պատկանողների դատապարտութեան վճիռ:
 Extremis malis extrema remedia Որստ հիւան-
 դութիւնների վրայ ազդում են խիստ միջոց-
 ներ: Ծանր յանցանքները պատժուում են ծանր
 պատիժներով:
 Ex ungue leonem, ex auribus asinum Առիւծը
 ճանկերից կարելի է ճանաչել. էջը ականջ-
 ներից: Փ. հեղինակին ճանաչել կարելի է
 շնչին պարագայից:
 Ex uno disce omnes Մէկով (մէկ հանգաման-
 քով) ճանաչիր բոլորին:
 Ex uno spectata omnia Մէկ հանգամանքով
 կամ փոստով դատիր ամենի մասին:
 Ex vitulo bos fit Հորթից եղ է մեծանում. բը-
 նութեան մէջ ամեն ինչ զարգանում է ա-
 տիճանաբար:

F

Faber est quisque fortunae suae Ամեն մարդ
 իւր բաղդի մշակն է: Կորնելիոս Նէպոտ:
 Facilis descensus averno Վերգիլիոս Գժոխք տա-
 նոց ուղին թեթեւ է:
 Fac simile Նմանը շինիր. այսպէս է կոչում
 օրհ է անձի ստորագրութեան կամ նկարի

խակական պատճէնը:

Facta non verba Գործերը խօսքեր չեն:

Facta volat Թօսքը թռչում է: Փ. Թօսակցութիւնը արագ է տարածուում:

Factum abiit, monumenta manent Ուրիշընս:

Գէպքը անցաւ, (խակ) յիշողութիւնը մնում է:

Factum concludes Հաստատող փաստ, ապացոյց:

Factum notorium Ամենքին յայտնի փաստ:

Falsus in uno, falsus in omnibus Միսլ մէկուժ, սխալ բոլորի մէջ:

Fama volat Համբաւը թռչում է:

Fames est optimus coquus Քաղցը ամենալաւ խոհարարն է:

Fas est et ab hoste doceri Ուրիշընս թշնամուց էլ կարելի է բան սովորել:

Fatetur facinus (is), qui iudiciam fugit Ով դատից խուսափում է, խոստովանում է իր յանցանքը:

Favete linguis Հորացիոս. Լուսթիւն պահպանեցէք:

Feci quod potui Ինչ որ կարող էի՝ արել:

Feci quod potui, faciant meliora potentes Ինչ կարող էի կատարեցի, թող կատարէ աւելի լաւ՝ ով կարող է:

Felicitas multos habet amicos Բաղատութիւնը շատ բարեկամներ ունի:

Felix, qui nihil debet Բողոքաւոր է, ով ոչինչ պարտ չէ, ով պարտք չունի:

Felix qui potuit rerum cognoscere causa Վերդիլիոս. Ով կարող է իմանալ իրերի պատճառը՝ նա երջանիկ է:

Ferreus assiduo consumitur annulus usu Ուրիշիոս: Մշտական գործածութիւնից երկաթէ մատանին էլ կմաշուի:

Ferro et igne Մրով և հրով. իշխ. Բիսմարկ:
Fervet olla, vivit amicitia Քանի ամանը եռում է, բարեկամութիւնն ապրում է: Քանի որ լաւ ենք ապրում, բարեկամներ ունինք:

Festina lente! Ծտապիր դանդաղ. այսինքն գործ կատարիր, բայց ոչ շտապ-շտապ:

Fiat justitia pereat mundus Թող արդարութիւնը կատարուի, թէկուզ աշխարհը կործանուի:

Fiat lux Թող լոյս լինի:

Fiat voluntas tua Թող լինի քո կամքը:

Ficum hieme quaerere Չմեղը թղենի որոնել:

Fide, sed cui, vide! Տոււտան, բայց իմացիր ուժ:

Fides facit fidem Հաւատը հաւատ է առջ բերում: Լէման «Florilegium politicum auctum»

Finis Վերջ:

Finis coronat opus Վարձանը պսակում է գործը: Վերջն է գովելի:

Finis Poloniae! Լեհաստանի վերջը. աղաղակեց Կոստիւշկոն, երբ Մայելյովիցի պատերազմում ձիւց ընկնելով՝ վէրք ստացաւ:

Finita la comedia իտ. Կատակերգութիւնը վերջացած է:

Fit fabricando faber **Գործի մէջ է վարպետը
փորձում:**

Fiunt oratores **Հուտոր դասում են:**

Flagrante delicto **Յանցանքի տեղը:**

Flebile ludibrium **Յաւալի կատակ:**

Flumina jam lactis, jam flumina nectaris ibant
**Ովիլիոս: Գետերն արդէն կաթ էին հոսում.
արդէն նէքաար էին հոսում գետերը: Այսպէս
է բնորոշում բանաստեղծը Ոսկէզարը:**

Fontes ipsi sitiunt **Ազրիւրներն անգամ ծարաւ
են գում:**

Folium **Քերթ, երես:**

Formosa facies muta commendatio est **Գեղեցիկ
արտաքինը կեզմ յանձնարարական է:**

Fortes fortuna adjuvat **Տէրէնտիոս: Բաջերին
բազան էլ օգնում է:**

Forsan et haec olim meminisse iuvabit **Վիրգիլի-
լիոս. կարելի է հայդ միտք պահել, երբև-
իցէ օգտակար կլինի:**

Fortissimo **իտ. Շատ բարձր ձայնով:**

Fortuna favet fatuis **Բազդը նպատում է յի-
մարներին:**

Fortunam suam quisque parat **Ամեն մէկը (ինքն)
է գանում իր բազդը:**

Fortunato omne solum patria est **Բազդաւորի
համար ամեն տեղ հայրենիք է:**

Franco **իտ. Ազատ, առանց մարտի:**

Fraus est fraudem celare **Կեղծիքը ծածկելը՝**

կեղծելուն հաւասար է:

Fugit irreparabile tempus **Վիրգիլիոս: Քուշում
է անդարձ ժամանակը:**

Funiculis ligatum vel puer verberaret **Պարանով
կապածին երեխան էլ կարող է ձեծել:**

G

Gaudeamus igitur, dum iuvenes sumus **Ուսա-
նողական երգ. ուրախանանք քանի ջա-
նել ենք:**

Gaudeant bene nati **Ազնիւները կարող են նը-
ձուել:**

Gaudii comes maeror **Ուրախութեան ընկերը
տխրութիւնն է:**

Gehe deinen Gang **Ճանապարհիդ նայիր. բանդ
տես: Շիլլեր:**

Gloria mundi **Աշխարհի փառքը:**

Gloria victis! **Յաղթուածների փառքը:**

Γνώθι σεαυτὸν «Ծանիր զքեզ» **գիտակցիր բո-
անձը. Ապոլլոնի տաճարի վրայի մակագիրը:**

God save the King **անգլ. Տէր պահիր արքա-
յին. Անգլիացիների ժողովրդական հիմն:**

Grasca sunt, non leguntur **Դա յուճարէն է,
չէ կարդացուում: Այսպէս էին ասում միջ-
նադարեան օւսուցչապետները, երբ որևէ
ձեռագիր ուսումնասիրելիս պատահում էին
յուճարէն տեկտտի, որը չէին հասկանում:**

Gratia gratiam parit *Զիջողութիւնը գիջողութիւն է ծնում:*

Gratis *Զրի, անվարձ:*

Gula plures, quam gladius peremit *Ազահութիւնը աւելի շատ մարդ է տարել, քան սուրը:*

Gut leben, lang leben *գերմ. Լաւ ապրողը երկար է ապրում:*

Gutta cavat lapidem *Ուվիզիտու: Կաթիլը քար է ծակում:*

Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo
Sic homo fit doctus non vi, sed saepe studendo
Կաթիլը քար է ծակում ոչ ոյժով, այլ յաճախակի ընկնելով: Նոյնպէս՝ մարդը գիտնական է դառնում ոչ ոյժով, այլ յաճախ սովորելով:

Gutta fortunae praedolito sapientiae *Մի կաթիլ բաղդը լաւ է, քան ամբողջ սակաւ իմաստութիւն:*

H

H.a=Huius anni *Այս տարուայ:*

Habent sua fata libelli *երբեմն numeri. Գրքերը (կամ թուերը) ունին իրենց վիճակը: Բաղդից փախչել չի կարելի:*

Habeas corpus *Ազատ անձ. անձի անձեռնմխելութեան օրէնք Անգլիայում:*

Habitus *Արտաքին տեսք:*

Habitus non fecit monachus *Զգեստը արեղայ չի դարձնում. առանց գործի հաւատը մեռած է:*

Haec habui, quae dixi *Ինչ որ ունէի (ասելու), այն ասի. այսպէս էր սովորաբար վերջացնում իր ճասր կիկերօնը:*

Haec hactenus *Այս անգամ այսքան:*

Hannibal ad portas *Աննիբալը դռան մօտ է. ուզում է ասել՝ վտանգը մօտ է:*

Has poenas garrubla lingua dedit *Ուվիզիտու. այս պատիժը բերեց շատախօս լեզուն:*

Have=Ave! *Ողջոյն քեզ. ողջ լիք:*

Hic jacet *Այստեղ է հանգչում:*

Hic labor, hoc opus est *Ուր աշխատանք, այնտեղ էլ գործ:*

Hic niger est *Հորացիտու. Դա չար մարդ է:*

H.m=Huius mensis *Այս ամսին:*

Hoc anno *Այս տարին:*

Hoc pretium ob stultitiam fero *Տիքննախոս: Այս վարձաարութիւնը ես ստանում եմ (իմ) յիճարութեան համար:*

Hoc volo, sic iubeo *իսկէնայ. Այսպէս եմ կամենում, այսպէս հրամայում:*

Hodie mihi, cras tibi *Այսօր ինձ, վաղը բեզ:*

Hominis est errare, insipientis perseverare *Մարդուն յատուկ է սխալուել, յիմարին՝ յամանուել (իր սխալները վրայ):*

Homo homini lupus Մարդը մարդու համար
գայլ է. Պղատոնի խօսքերը. ոչ մի գազան
այնպէս վտանգաւոր չէ մարդու համար,
ինչպէս իւր մերձաւորը:

Homo locus ornat, non ornat hominem locus
Մարդն է տեղը զարդարում և ոչ մարդուն
տեղը:

Homo novus Նոր մարդ առանց անցեալի. (par-
venu):

Homo proponit, sed Deus disponit Մարդ մտա-
ծում է, Աստուած կարգադրում:

Homo sacer Դատապարտուած մարդ:

Homo sapiens Բանական մարդ, խելքով օժ-
տուած մարդ. բնագիտութեան մէջ այդպէս
է կոչուում մարդը ուրիշ կենդանի էակներից
տարբերուելու համար:

Homo sine religione, sicut equus sine freno
Առանց կրօնի մարդը նոյնն է, ինչ որ ձին
առանց սանձի:

Homo sui iuris Անկախ, ինքնուրոյն մարդ:

Homo sum Մարդ եմ:

Homo sum et nihil humani a me alienum esse
puto Մարդ եմ և ամենը, ինչ որ յատուկ է
մարդուն՝ ինձ օտար չեմ համարում: Տէրլն-
տիրոս. ուզում է տանել, որ մարդս մտաւոր ինչ
աստիճանի բարձրութեան էլ հասնի՝ այնուա-
մենայնիւ թեւում է մարդ և հետեւապէս կը-
րում է իր մէջ մարդկային բնութեան բոլոր

թուլութիւնները Տէրլնտիրոս:

Homo trium literarum Մարդ երեք տառից,
այն է՝ գող. Պլատոնոս. այսինքն՝ մարդ, որի
անունը բաղկացած է երեք տառից. այս ար-
տայայտութիւնը նկատի ունի fur բառը =
գող:

Honestum non est semper, quod licet Այն ա-
մենը բարոյական չէ, ինչ որ թույլ է ար-
բուած:

Honores mutant mores Յարգանքները փոխում
են բարքերը: Պատուի պաշտօնը փոխում է
մարդուն և զարձնում նպատու:

Honor alit artes Կիկերոն. Յարգանքը սննդում
է արուեստներին, փառքը խրախուսում է
տաղանդները:

Horror vacui Դատարկ տարածութեան երկիւղ.
Փոխաբերաբար նշանակում է՝ ի գուր սնտաի
երկիւղ:

Horribile dictu Չարհուրելի է ասել:

Humana non sunt turpia Ինչ որ մարդկային
է՝ ամօթ չէ:

Humanum est errare Մարդուն յատուկ է սխա-
լուել:

I ad graecum pi (iπi)! Գիտ դէպի յունական պի-
յունարէն պի տառը իր ձևով նման է կախա-
զանին, սւտաի և այս արտայայտութիւնը

նշանակում է գնա դէպի կախազան:
 Ianuis clausis Գոնփակ:
 Ibidem նոյն տեղ:
 Idée fixe Ֆր. Որոշ գաղափար, սեռամտութիւն:
 Idem նոյնը, այս խօսքը զորք են գնում Յևտ
 գրութեան-ի փոխարէն:
 Idem per idem նոյն մտքը արտայայտել նոյն
 կամ նման խօսքերով: Օր. զունդը գնդածե
 մարմին է:
 Id est այսինքն. կրճատ—i. e.
 Ignorantia iuris (quod quisque tenetur scire),
 neminem excusat Օրէնք չիմանալը (որ պար-
 տաւոր են ամենքն իմանալ) ոչ որի չէ ներ-
 ւում:
 Ignoti nulla cupido Գէպի անյայտը ոչ մի ցան-
 կութիւն (ձգտում) չկայ:
 Illotis manibus Անլուայ ձեռքերով. անպա-
 րաստ:
 Il n'y a que le premier pas qui coûte Ֆր. չիը-
 քան. Ամեն սկիզբ դժուար է:
 Il n'y a que les morts qui ne reviennent pas
 Ֆր. Նապոլէօն Մեռածները միայն չեն վի-
 րադառնում:
 Ils n'ont rien appris ni rien oblie Ֆր. Նապո-
 լէօն Ոչինչ չսովորեցին և ոչինչ չմոռացան:
 Ils veulent être libres et ne savent pas être
 justes Ֆր. Ուզում են ազատ լինել և չեն
 կարողանում արդարասէր լինել:

Imago animi vultus Հոգու պատկերը գէմքն է.
 գէմքը հոգու հայելին է:
 imperium et libertas Իշխանութիւն և ազատու-
 թիւն:
 Imperium in imperio Տէրութիւն տէրութեան
 մէջ:
 In absentia Բացակայութեան մէջ:
 In abstracto Առհասարակ, ինքն ըստ ինքեան.
 in concreto-ի հակառակ միտք:
 In aere piscari in mari venari Օղի մէջ ձուկ
 որսալ, ջրի մէջ գաղան: Բնորոշում է մի
 անհեթեթ գործ:
 In aqua scribis Ջրի վրայ ես գրում:
 In bonam partem Լաւ կողմից, լաւ մտքով:
 In brevi կարճ:
 Inclusive Փաղաւարար (включительно):
 Incognito Անյայտ, գաղտնի կերպով:
 In compacto Սեղմուած ձևով, կարճառոտ:
 In corpore Միասին, ամբողջութեամբ:
 Inde irae et lacrimae Այնտեղից տեղութիւն և
 արցունք:
 In deposito Պահեստի համար:
 Index Ցանկ, գրացուցակ:
 In dubio pro reo Յանցաւորի փոխարէն կասկա-
 ծէ գէպքում. ամեն տեսակ կասկած դատա-
 րանում բացատրում է մեղադրեալի օգտին:
 Industriae nil impossibile Ջանասիրութեան հա-
 մար ոչինչ անհնարին չկայ:

In effigie Պատկերի վրայ (մահապատիժ կատարել):

In extenso Բառացի:

In extemis Վերջին վայրկեանին:

In favorem Յօգուտ այս կամ այն անձի:

In flagranti delicto Ոճրագործութիւն կատարելու ժամանակ:

In folio Կէս թերթի մեծութեամբ:

Ingratus unus miseris omnibus nocet. Մէկ ապերախը վնասում է բոլոր դժբաղաներին:

In hoc signo vinces Այս նշանով կյաղթես, որանով կյաղթես. Մեծ Կոստանդիանոսի տեսած խաչի մակադիրն է՝ Մակեդոնոսի դէմ տուած ճակատամարտի ժամանակ:

In infinitum Մինչև անսահմանութիւն.

Iniuriarum remedium est oblivio Վիրաւորանքի դէմ իսկական միջոցը՝ մոռացումն է:

In limine Շէմքում. հէնց սկզբում:

In loco Տեղն ու տեղը, իւր տեղում:

In medias res Գործի կիսից դիմել ուղղակի էականի. Հորացիոսի խօսքեր: Այս ցիտատը վերցրած է այն տեղից, ուր բանաստեղծը գրում է Հոմերոսին նրա համար, որ նա ուղղակի դիմում է գործին. այս արտայայտութիւնը հակառակն է abovo-ին:

In monendo sapimus omnes Աղերսելում մենք բոլորս խելօք ենք:

In moribus et artibus Բարքերի և սովորութիւն-

ների մէջ:

In natura Իրականութեան մէջ:

In octavo Տպագրական թերթի ութերորդ մասը:

In omnem eventum Յամենայն դէպս:

In omnibus aliquid in toto nihil Ամենից քիչ քիչ, արդիւնքը ոչինչ:

In pace Սաղաղութեան մէջ:

In patria natus non est propheta vocatus Հայրենիքում ծնուածը մարդարէ չէ համարւում:

In pleno Ամբողջ կազմով. լիովին:

In propria persona Սեպհական անձով, անձամբ:

In puris naturalibus Բնական պարզ դրութեամբ. ազամային հազուատով:

In quarto Տպագրական թերթի քառորդ մասը:

In rerum natura Բնական երևոյթ:

In saltu uno duos apros capere Մի հարուածով (թռիչքով) երկու վարագ սպանել (բռնել):

In secula seculorum Հնդմիշտ, յաւիտեանս յաւիտեանից:

In spe Յուսով, յուսալից: Այս արտայայտութիւնը զործ է ածուած «ազազայ»ի մտքով:

In statu nascendi Մնուելու (գոյանալու) վայրկեանին:

In statu quo ante Նախկին դրութեան մէջ:

In succum et sanguinem Մարմին և արիւն դառնալ:

Intelligenti pauca Հասկացողին՝ քիչ (բաւական է):

In tenebris *Պաւարի մէջ:*

Inter arma silent leges *Ձէնքի շաշիւնի առաջ
օրէնքները լուռ մնան. կիկէրօն:*

Inter arma silent musae *Ձէնքի շաշիւնից՝ մուսան լուռ մէ:*

Inter nos *Մեր մէջ:*

In terrorem *Երկիւղ ազդելու:*

In toto *Ամբողջովին:*

In toto et pars continetur *Ամբողջի մէջ պարունակուած է և մասը:*

In usu *Գործածութեան մէջ:*

In usum *Գործածութեան համար:*

In usum chcolarum *Գպրոցներում գործածելու համար. այսպէս էին գրում զասագրքերի վրայ:*

In usum Delphini *Դելֆինի համար. երիտասարդութեան համար, Դելֆին ասելով հասկացուած է Ֆրանսիայի կրօնպրինցը, որի համար մի անգամ թագաւորը հրամայեց կլասիկները տպել առանձին հրատարակութեամբ. վերջինում բաց էին թողած այն բոլոր տիպերը, որոնք կարող էին կրօնպրինցի անարտաբերել:*

Inutile terrae pondus *Աւելորդ բեռը երկրի համար. անպիտան:*

In vino veritas *Գինու մէջ է ճշմարտութիւնը. արբած մարդուց կարելի է ճշմարտութիւն իմանալ:*

Ira furor brevis est *Հորացիոս: Բարկութիւնը կարճատև խելագարութիւն է:*

Ipse semet canit *Ինքն իրան զովում է:*

Ipso facto *Ակնբեր փաստով. նոյն ինքն փաստի հիման վրայ:*

Ipso iure *Օրէնքի զօրութեամբ:*

l. q = idem, quod *Նոյնը, ինչոր...*

Is cadet ante senem, qui sapit ante diem *Նա վաղ է մեռնում, ով իր տարիքից աւելի խելօք է:*

Is fecit cui prodest *(Գործը) կատարում է նա, ում (այդ գործը) օգուտ է բերում:*

Ita diis placuit *Աստուածներին այդպէս է հաճել:*

«Italia farà da se» *իտ. Իտալիան ինքը կտեսնէ իւր գործը:*

Item *Նոյնպէս:*

It must be so! *անգլ. Այդպէս պէտք է լինի: Համլէտ:*

Iudex damnatur cum nocens absolvitur *Գատաւորը մեղազրուած է (հասարակական կարծիքով), երբ մեղաւորն արդարանում է:*

Iudicis est innocentiae subvenire *կիկերօն. զատաւորի պարտաւորութիւնն է օգնութեան համակ անմեղին:*

Iuncta iuua *Մլարանութիւնը օգտակար է:*

Iunior *կրտսերը, փոքրագոյնը:*

Iurare in verba magistri *Ուսուցչի խօսքերով*

- երգուել:
- lure divino Աստուածային օրէնքներով:
- lure humani Մարդկային օրէնքներով:
- luris consultus Օրէնագէտ:
- luris utriusque Կրկին իրաւանց զօկտօր՝ իրաւագիրտութեան և աստուածաբանութեան:
- lus Մարդկային իրաւունք:
- lus divinum Աստուածային իրաւունք:
- lus generis Ժողովրդի իրաւունք:
- lus gentium Միջազգային իրաւունք:
- lus humanum Մարդկային իրաւունք:
- lus naturale Բնական, համամարդկային իրաւունք:
- lus primae noctis Առաջին գիշերի իրաւունք (ամուսնութիւնից յետոյ)՝ միջնադարեան աստական տիրոջ իրաւունք գեղջկուհու վրայ:
- lus privatum Մասնաւոր իրաւունք:
- lus publicum Հասարակական իրաւունք:
- lus proprietatis Սեպհականութեան իրաւունք:
- lus suffragii Յայտնութեան իրաւունք:
- lus vicinitatis Դրացիութեան իրաւունք:
- lus vitae necisque Իրաւունք կեանքի և մահուան վրայ:

]

Jeunesse dorée Փր. Ոսկէ երիտասարդութիւն:

Jurare in verba magistri Հորացիոս երգուել

ուսուցչի հեղինակութեամբ:

Juste milieu Փր. Ճիշտ միջոց:

K

Kulturkampf գերմ. Քաղաքակրթական կռիւ:

L

- Labor improbus omnia vincit Վիրգիլ: Յամառ աշխատանքը ամեն ինչ յաղթում է:
- Laeso sed invicto militi Վիրաւորուած, բայց ոչ յաղթուած զինուորին. այս մակագիրը զարդարում է Բերլինի ինվալիդների տան ճակատը:
- L'art pour l'art Փր. Գեղարուեստը գեղարուեստի համար. այսպէս էր արտայայտուած Կանտի դրութիւնը այն մասին թէ գեղարուեստը միմիայն իրեն պիտի ծառայի:
- Latet anguis in herba Վիրգիլ Օձը թաղնուում է խոտի մէջ:
- Latet in cauda venenum. Պոչում թոյն է ծածկուած:
- Lauream baculum gesto Ես գպինի ծառից ձեռնափայտ եմ կրում. հին ժամանակ այդպիսի փայտը համարում էր իբրև պաշտպանող միջոց թոյնի դէմ ու վաճան կայծակի դէմ. այստեղից այս արտայայտութիւնը ստացել

է այսպիսի նշանակութիւնս.— Ես վրաս հա-
մայիլ ունիմ, ինձ խայթել չհն կարող:
La garde meurt et ne se rend pas Ֆր. Զօրա-
բանակը մենուում է, բայց ոչ անձնատուր
լինում: Կաժըրօնի խօսքերը Վատերլօի պա-
տերազմի ժամանակ:
La grande nation Ֆր. Նաստրօն Մեծ ազգ:
Laisser faire, laisser passer Ֆր. Թոյլ տուէք
գործել և գնալ ինչպէս ցանկանում է: Քա-
ղաքական անտեսութեան բանաձև:
La parole été donnée à l'homme pour déguiser
sa pensée Ֆր. Մարդուն լեզու է տուած,
որ իւր մտքերը թաղցնի:
Lapis philosophorum Փիլիսոփայական քար:
Այս քարն էին սրանում միջնադարեան ալ-
բիմիկները, որովհետև նրանք ենթադրում
էին, որ զրա օգնութեամբ կարելի էր բոլոր
մեծագիտերը օսկի դարձնել:
Lapsus calami Փրշի սխալ:
Lapsus linguae Լեզուի սխալ:
Lasciate ogni speranza voi ch'entrate Իտ. Այս-
տեղ մտնողը երևելու յոյսը բնորոշութեանի-
րանաէի ճատուածային կատակերգութեանս
մէջ. մակագրութիւն դժոխքի դրան գլխին:
Laus in proprio ore sordescit Փովստը սեպհա-
կան շրթունքներում աղատուում է.— Ով ի-
բան կգովի, նա իր արժանապատուութիւնը
վիրաւորում է:

L. c.—Loco citato.
Leben und leben lassen գերմ. Ապրիր և թոյլ
տուր ուրիշներին էլ ապրել:
Lege artis Արուեստի օրէնքով:
Lector benevole! Ով բարեմիտ ընթերցող:
Legum servi esse debemus, ut liberi esse pos-
simus Կիկերօն. մենք պէտք է օրէնքների
ստրուկ լինենք, որպէսզի ազատ ապրենք:
L'empire, c'est la paix Ֆր. Տէրութիւնը խաղա-
ղութիւնն է:
Leonem larva terres Առիւծին դիմակով կարելի
է վախեցնել: Ուզում է ասել՝ որ համարձա-
կութեամբ ամեն բան կարելի է անել:
Leonina societas Առիւծի ընկերութիւն: Այս
արտայայտութիւնը վերցրած է Եղապոսի մի
տառից, ուր աղուէան իր աւարը բաժանե-
լով սրբի մասնակիցներին մէջ, առիւծին ա-
մենամեծ (առիւծի) բաժինն է հանում: Այս-
տեղից այդ դարձուածը նշանակում է մի ըն-
կերութիւն, ուր անդամներից ոմանք ուրիշ-
ների հաշուով են ապրում:
Les enfants terribles Ֆր. Մանուկները վախկոտ են:
Le style c'est l'homme Ֆր. Ոճը՝ ինքը մարդն է:
L'état c'est moi! Ֆր. Պետութիւնը՝ ես եմ! (Լիւ-
զովիկոս XIV-ի խօսքեր):
Lex Օրէնք:
Lex dura, sed lex Խիստ օրէնք է, բայց օրէնք
է: Խիստ օրէնքը լաւ է, բան անօրինու-

Թիւնք:

Lex moralis **Բարոյական օրէնք:**

Lex naturae **Բնութեան օրէնք:**

Lex prospicit, non respicit **Օրէնքը առաջ է նա-
յում և ոչ թէ յետո՛ր օրէնքը յետադարձ ոյժ
չունի. այսինքն չէ տարածուած մինչև իր
հրատարակուելը եղած գործողութիւնները
վրայ. Հռոմէական իրաւունքի այս սկզբուն-
քը պահուած են ներկայումս երոպական բո-
լոր օրէնագրութիւնները:**

Lex scripta **Գրուած օրէնք** | զանազանուելու նա-
մար **lex non scripta** — չգրուած օրէնքից, այ-
սինքն սովորայթից:

Liberté, égalité, fraternité **Ֆր. Ազատութիւն, հա-
ւասարութիւն, եղբայրութիւն:**

Libertas **Հռոմայեցոց ազատութեան զիցունի:**

Liberum arbitrium **Ազատ կամք:**

Liberum veto **Ազատ «արգելում եմ».** — որիէ
ժողովի որոշումը փոխելու իրաւունքը. տես
Veto.

Licentia poetica **Բանաստեղծական ազատութիւն:**
Բանաստեղծներին թոյլ է արուած երբեմն
չեղուել լեզուի օրէնքներից յոգուտ իրանց
գեղարուեստական արտադրութեան: Նոյն
խիղ յոյներն ու հռոմայեցիները ընդունում
էին այս ազատութիւնը իրանց բանաստեղծ-
ների նկատմամբ:

Licet **Թոյլ է արուած, կարելի է:**

Literae Bellerophonis **Բէլլէրօֆօնտեան նամակ-
այսպէս կոչուած է այն նամակը, որ իր բո-
վանգահութեամբ կորուստ է բերուած նամակ
տանողին: Այդ արտայայտութիւնը սկիզբն է
առել հետեւեալ նանգամանքից. Արգօսի Պրոյ-
տոս թագաւորը մի ոմն Բէլլէրօֆօնտին նա-
մակ տուեց իր ջեհուն տանելու, որին նա-
մակի մէջ պատուիրում էր տանողին սպա-
նել: Այսպիսի մի նամակ էլ յայանի է ս.
գրքի պատմութիւնից, այն է՝ այն նամակը,
որ Գաւիթ արքան տուեց Ուրիային, Բէր-
սարէի առաջին մարդուն, Յովարին տանե-
լու համար, որին նա խնդրում էր պատե-
րագմի ժամանակ Ուրիային ամենալուսնագա-
ւոր տեղը կանգնեցնել, սրպէս զի նրա մա-
նից յետոյ ինքն իշխէ Բերսարէին:**

Literae humaniorum **Ազնիւ գիտութիւններ. այ-
սինքն՝ այնպիսի գիտութիւններ, որոնք ան-
միջական գործնական գործադրութիւն չունին.
սրանցից զլիսաւորը փիլիսոփայութիւնն է:**

Littera scripta manet **Գրուածը չի ջնջուի:**

Loco citato **Նշանակած տեղում:**

Locus minoris resistentiae **Աւելի փոքր դիմադ-
րութեան կէտ. այսինքն՝ թոյլ, հիւանդ տե-
ղը, որ ամենից ջիշ ընդունակ է արտաքին
ազդեցութիւնների դիմադրութեան:**

L, S. = Locus sigilli **և loco sigilli** **Կնիքի տեղը:**

Locus standi **Կանգ առնելու տեղը, նայեցակէտ:**

Loquentiae multum, sapientiae parum Շատ

խօսք և քիչ խելք:

Lucri causa Օգտի համար, շահի նպատակով:

Lupum auribus tenere Գայլին ականջից բռնել:

այս նունքան գժուար և անմիտ բան է, ինչ-

պէս և եզին եզջիւրից բռնելը:

Lupus non curat numerum Գայլը հաշիւ չզիտէ:

Նա համարած ոչխարներն էլ է լավում:

Lupus pilum mutat, non mentem Գայլը բուրդն

է փոխում, իսկ բնութիւնը՝ ոչ:

Lusus naturae Բնութեան խաղ:

Lux in tenebris Լոյս խուարի մէջ:

Lynch law անգլ. Լինչի օրէնք: Փողովորդի դա-

տաստանը, Այս օրէնքը հիմնեց Ջոն Լինչը:

M

Macht geht vor Recht գերմ. Բիւմարկ Ոյժը ար-

դարութիւնից կարեւոր է, մեծ է:

Madame ֆր. Տիկին:

Mademoiselle ֆր. օրիորդ:

Maestro իտ. Երաժշտութեան ուսուցիչ:

Magister Վարժապետ, վարպետ:

Magister bibendi Պմեկու վարպետ. թամազա:

Magister dixit Ուսուցիչն ասաւ: Անհերքելի ա-

պացոյց:

Magna charta libertum Ազատութեան մեծ հրո-

վարտակ: Այս հրովարտակը, որ շատ ընդ-

լայնեց Անգլիայում քաղաքագիտական—քա-

ղաքային ազատութիւնը, անգլիացիները ստա-

ցան Յովհան Անհոյ թագաւորից 1215-ին:

Անգլիերէն՝ the creat Carter:

Magnificus Փառահեղ:

Magni nominis umbra Մեծ անունն ստուեր-

այսպէս են կոչում մեծ մարդու անշնորհք

շառաւիղին:

Mala fides Անազնիւ խիղճ. mala fide անբարե-

խիղճ. տ. Bona fide-

Mala gallina, malum ovum Վատ հաւ, վատ էլ

ձու:

Mala mens, malus animus Վատ սիրտ, վատ

բնաւորութիւն:

Male parta male dilabuntur Վատ ձեռք բերածը՝

վատ էլ կցրուի. քամու բերածը քամին

կտանի:

Mali principii malus finis Տերննախոս. Վատ

սկզբին վատ վերջաւորութիւն:

Malo accepto, stultus sapit. Յիմարը վնասուելով

խելօքանում է:

Malo cum Platone errare, quam cum alijs recte

sentire Կիկերոն. Ես աւելի կուզէի Պլատոնի

հետ սխալուել, քան թէ ուրիշների հետ

կանոնաւոր դատել. լաւ է իմաստունի հետ

քար կտել, քան թէ յիմարի հետ ճաց ուտել:

Malum nullum est sine aliquo bono. Ոչ մի չա-

րիք չկայ, որ սրկէ բարիք չբերէ իր հետ:

Mania grandiosa Մեծութեան ձգտում (հոգեկան
խանգարմունք):

Mania religiosa Կրօնական խանգարմունք, ովի-
րան երևակայում է օտարը կամ առաքեալ:

Manu militari Զինուած ձեռքով:

Manu propria Ինքնաստորագիր, ինքնագիր ստո-
րագրութեամբ: Համառօտ՝ m. p.

Manu scriptum Զեռքով գրած, ձեռագիր. կըր-
ճատ M. S.

Menus manum lavat Ձեռքը ձեռք է լուանում:

Ma parole d'honneur Ֆր. Ազնիւ խօսք:

Margaritas ante porcos Խոզերի առաջ մարգա-
րիտ:

Marte non arte Պատերազմով և ոչ թէ խորա-
մանկութեամբ (վարպետութեամբ): Ոյժով
և ոչ թէ խելքով:

Mater familias Ընտանիքի մայր:

Mater natura Մայրը բնութիւնն է:

Ma vie est un combat Ֆր. Բօնմարշէ Իմ կեան-
քը՝ մի կռիւ է:

Maximum Ամենաշատը, առ առաւելն:

Maxima debetur pueris reverentia Իսկէնայ. Ա-
մենամեծ յարգանք պէտք է ցոյց տալ տղա-
ներին. նրանց ներկայութեան ամենամեծ
զգուշութիւն պէտք է գործ դնել խօսակցու-
թեան մէջ, որպէսզի նրանց լսելիքը պահ-
պանենք ամեն անվայել բանից:

Mea culpa, mea maxima culpa Իմ յանցանքը,

իմ ամենամեծ յանցանքն է:

Mea parvitas Իմ փոքրկութիւնը. ես չնչին
մարդ եմ:

Medice, cura te ipsum Բժիշկ, բժշկիր քո անձը:

Medicus curat, natura sanat Բժիշկն օգնում է,
իսկ բնութիւնը բժշկում:

Medio tutissimus ibis Ուլիլիոս. մէջ տեղով բո-
լորովին անվտանգ կգնաս:

Medium tennere beati Միջին տեղը գրաւում են
երջանիկները:

Mehr licht! Աւելի շատ լոյս. Գէօտլի վերջին
խօսքերը († 1832):

Memento mori! Յիշիր մահը! Այս բանը միշտ
աչքի առաջ ունէին եզիպտացիք, որոնք ի-
րանց խնջոյքների ժամանակ հիւրերին մու-
միաներ էին բերում, որ նրանց մահը յի-
շեցնեն:

Mench, bezahle deine Schulden գերմ. Գէօթէ
Ո՛վ մարդ, պարտքերդ վճարէ, պարտաւո-
րութիւններդ կատարիր:

Mendaci etiam vera dicenti nemo credit Ստա-
խօսին, եթէ նոյն իսկ ճշմարտան է խօսում—
ոչ ոք չէ հաւատում: Ստի տունը կրակ ըն-
կաւ, ոչ ոք չհաւատաց:

Mens sana in corpore sano Իսկէնայ. Առողջ հո-
գին առողջ մարմնի մէջ:

Mens vertitur cum fortuna Բնաւորութիւնը փոխ-
ւում է բազրի փոխուելու հետ:

tiae Արիստոտելէս: Ոչ մի մեծ խելք առանց
խենթութեան խառնուրդի չէ:

Nullus est liber tam malus, ut non aliqua parte
prosit Պլինիոս: Չկայ ոչ մի այնքան վատ
զերք, որ գէթ սեէ բանով օգտակար չլինի:

Nul n'aura de l'esprit, hors nous et nos amis!
Փր. Մօլիեր Ոչ ոք խելք չունի, բացի մեզնից
և մեր բարեկամերից:

Nullum quod tetigit non ornavit սես Nihil te-
tigit etc.

Nunc est bibendum Հորացիոս: Այժմ պէտք է
խմել և ուրախանալ:

Nunquam et nusquam sine libro Երբէք և ոչ մի
տեղ առանց գրքի:

0

O altitudo Ո՞վ բարձրութիւն, վսեմութիւն:

Obliter dictum Առուած ՚ի միջի ալուս:

Oblatam occasionem tene Կիկէրօն Պատահած
գէպքը պինդ բռնիր: Յարմար առիթից օգ-
տուիր:

Obstupu! steteruntque comae, vox faucibus hae-
sit Վիրգիլիոս Ես արձանացայ, մազերս ցը-
ցուեցան, ձայնս խեղդուեց կոկորդիս մէջ:
Այսպէս է բնորոշում բանաստեղծը զարհու-
րանքը:

Occasio facit furem Դիպուածը մարդուն զող է

զարձնում:

Oderint, dum probent! Թող ստեն, միայն թէ
համածայնուեն:

Odi profanum vulgus et arceo Հորացիոս: Ա-
տու՛մ եմ վայրենի ամբոխը և ինձանից հե-
ռու քշում:

Odium effugere est triumphare Ատելութիւնից
խուսափելը յաղթանակի նշան է:

Officium humanitatis Մարդասիրութեան պարտա-
կանութիւն:

Officium supremum Վերջին պարտականութիւն:
Oleum et operam perdidit «Բւղն ու աշխատան-
քը կորցրի» ժամանակն ու աշխատանքը ի-
զուր վատնեցի:

Olim meminisse licebit Երբեկիցէ թող յիշատակ
լինի:

Olim meminisse juvabit Վիրգիլիոս Երբեկիցէ յի-
շել օգտակար (զուրեկան) կլինի տես և For-
san et haec etc.

Omne initium difficile Ամեն մի սկիզբ դժուար է:

Omne ius hominum causa constitutum est Ամեն
իրաւունք մարդկանց համար է սահմանած:

Omne nimium nocet Ինչ աւելորդ է, վնասա-
կար է:

Omne principium grave Ամեն սկիզբ դժուար է:

Omne simile claudicas Բոլոր համեմատութիւն-
ները տատանում են՝ այսինքն միակողմա-
նի են, անկատար են:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci Հորացիոս Կատարեալ հաւանութեան արժանի է, ով միացնում է հաճելին օգտակարի հետ:

Omne vivum ex ovo Բոլոր ապրողները առաջ են եկել ձուից. Հարվէ յի աֆորիզմ:

Omnia mea mecum porto Ունեցածս հետս եմ ման անուժ (Ներքին յատկութիւններից մարդուն զրկել չի կարելի): Այսպէս պատասխանեց Բիաս յոյն փիլիսոփան, երբ իր ծանօթները մի անգամ հրդեհի ժամանակ զարմանք յայտնեցին, որ նա չի ազատել իր գոյքը: Նա իր պատասխանով մատնացոյց էր անում այն բանի, որ իր գիտութիւնը, որ միշտ իր հետ է, իր ամենաթանկ գոյքն է:

Omnia mors aequat Մահն ամեն բան հաւասարացնում է:

Omnia mutantur et nos mutamur in illis Ամեն ինչ փոխւում է և մենք փոխւում ենք ներանց հետ:

Omnia mutantur, nihil interit Ամեն բան փոխւում է, ոչինչ չէ կորչում (բնութեան մէջ):

Omnia praeclara rara Կիկերոն Ամեն գեղեցիկ հագուազիւս է:

Omnia vincit amor Սէրը ամեն բանի յաղթում է:

Omnibus dubitandum Կասկածել ամեն բանում:

Omnis ars imitatio est naturae Ամեն արուեստ՝

նմանութիւն է բնութեան:

Omnium consensu Բոլորի համաձայնութեամբ:

Omnium rerum mors est extremum Կիկերոն: Բոլոր գործերից մահը վերջինն է. վերջին գործողութիւնն է:

Ope et consilio Գործով և խորհրդով օգնել:

Opera et studio Աշխատանքով և ջանասիրութեամբ:

Opus Գեղարուեստական ստեղծագործութիւն:

Opus opificem probat Արտադրութիւնը (գործը) գովասանք է վարպետին:

O, quam est dulce et decorum pro patria mori Ոհ, ինչ հաճելի է և պատուաբեր հայրենիքի համար մեռնելը:

O quantum est in rebus inane Ո՛հ, որքան դատարկութիւն կայ այս կեանքի գործերում:

Ora et labora Աղօթիւր և աշխատիւր:

Oratio pro domo Ճառ իւր տան համար, իր շահի համար:

Orbi et urbi Բոլորին և ամենին. պայլի խօսքերը ժողովրդին օրհնելիս:

Ordo anima rerum Կարգապահութիւնը ամեն գործի նպին է:

O, sancta simplicitas Ով սուրբ միամտութիւն: Եան Հուսը այս խօսքերով զիմեց մի պառուկնոջ, որ փայտ էր բերում նրան այրելու:

O si tacuisses, philosophus mansisses Բոլեցիոս: Ոհ, եթէ դու լուէիր, փիլիսոփայ կմնայիր:

O temporal o mores! Ով ժամանակներ, սի բարբեր, կրկնըսնի բացագանչութիւնը կատիրնայի դէմ ճառի մէջ:

Otium refecit vires Հանգստութիւնը վերականգնում է ոյժերը:

Ovem lupo committere Ոչխարը գայլին չի հաւատար:

O vita, misero longa, felici brevis Ով կեանք, որ երկարատև ես թշուառի համար և կարճ բազմաւորի համար:

P

P. a.—Per annum և Pro anno Ամեն տարի:

Pabulum Acherontis Աքերոնտի կերակուր: Աքերոնտը գետի անուն է, ըստ զիցարանութեան՝ ստորերկրեայ թաղաւորութիւն, որի ափին թափառում էին մեռածների ստուերները. նների մօտ այս բառը նշանակում էր նոյնպէս ստորերկրեայ թաղաւորութիւն: Այս տեղից pabulum Acherontis անուանում են այն մարդուն, որին որոշուած է մեռնել:

Panem et circenses Հաց և կրկէս: Այսպէս էր հռոմէական ամբոխի լոգուհոր հռոմայեցւոց առաջին Օղոստոս կայսեր ժամանակ: Այս արտայայտութեամբ է բնորոշուած սովորաբար անգործ ամբոխի նեղ պահանջները:

Par excellence Ֆր. Բացառապէս, առաւելապէս:

Pari passu Հաւասար քայլերով:

Paritur pax bello Սաղապութիւնը ծնւում է պատերազմով:

Pars pro toto Ամբողջի փոխարէն մի մասը:

Parturiunt montes nascetur ridiculus mus Հօրացիոս Սարերը ծնում են ծիծաղելի մուկը: Լաֆօնտէնի առակի մէջ գտնում ենք Ֆր. ձևը՝ Montagne qui accouche սարը մուկ ծնեց. ասում են խոստումները չիրագործելու մասին:

Parvenu Ֆր. Պատահական, նոր մարդ:

Parvum parva decent Փոքրին փոքրն է սաղում:

Passiver Widerstand գերմ. կրաւորական դիմադրութիւն: Այս խօսքերն 1848 թուին ասաց Պրուսական ազգային ժողովի նախագահ Ունրուխը:

Pater familias Ընտանիքի հայր:

Pater patriae Հայրենիքի հայր: Կեսարի տիտղոս, որ տուին նրան՝ կատիրնային յաղթելուց յետոյ. այս տիտղոսը կրում էին Օգոստոս կայսրը և ուրիշները Հռոմի ձերականոյտի որոշմամբ:

Pater, peccavi Հայր, մեղանշեցի:

Patientia vincit omnia Համբերութիւնը ամեն բանի յաղթում է:

Patria potestas Հայրական իրաւունք:

Patriae fumus igne alieno luculentior Հայրենիքի ծուխը օտար երկրի կրակից պայծառ է:

Patris est filius նա իր հօր (արժանի) որդին է:
Pauper ubique jacet Ուղիղիտս. Ազրատի հալը ա-
մեն տեղ վատ է:
Pax vobiscum Պաղատութիւն ընդ ձեզ:
Peccavi Յանցանք գործեցի. մեղանշել Աստու-
տաջ:
Pecunia est nervus belli Կիկեթօն. Փողը պատե-
րագմի նեարգն է:
Pecuniae omnia obediunt Փողին ամեն ինչ խո-
նարուում է:
Pendant ֆր. Համապատասխան (կերպով):
Per aspera ad astra Գէպի աստղեր (երջանկու-
թիւն) ասանող ճանապարհը դժուար է:
Per diem կրճատ. p. d. Ամեն օր, իւրաքան-
չիւր օր:
Pereat! Թող կորչի նահապարհը Vivat.
Per fas et nefas Ազնիւ և անազնիւ միջոցներով:
Pergo! Շարունակիր:
Periculum in mora Ուշացնելու վտանգ:
Per iniuriam Յանցանքի միջոցով. անազնիւ ճա-
նապարհով:
Perit, quod facis ingrato Կորչում է այն ամենը,
ինչ որ անում ես ապերախտին: Ապերախ-
տին արած բարութիւնը կորած է:
Perpetuum mobile Անընդհատ շարժում: Մի ան-
գամ շարժողութեան մէջ դրած և ապա յա-
ւիտեան շարժուող մեքենայ:
Per risum multum cognoscimus stultum Յաճա-

խակի ծիծաղից ճանաչուում է յիմարը:
Persona grata Հաճելի անձ:
Per testes Վկաների միջոցով:
Pettitio principii Սխալ, զեռ չապացուցում
դրութիւնից առաջ եկած եզրակացութիւն:
Philosophus non curat Փիլիսոփան չէ քաշուում,
չէ հոգում, մանր բաների վրայ ուշադրու-
թիւն չէ դարձնում:
Pia desideria Համեստ ցանկութիւն:
Pia fraus Ուղիղիտ Բարեպաշտ խաբէութիւն:
Pigrilia mater vitiorum Պարապութիւնը (ծու-
լութիւնը) յանցանքների մայրն է:
Piscem natare doces Ձկանը լողալ ես սովորցնում:
Plenus venter non studet libenter Լիբը փորով
գիւրին չէ պարապելը:
Plus exempla, quam peccata nocent Օրինակն
աւելի է վնասում, քան գործերը:
Plusve minusve Աւելի կամ պակաս:
Poenitentia sera raro est vera Ուշացած զղջու-
մը քիչ դէպքերում է ճշմարիտ լինում:
Pontifex maximus Գլխաւոր բուրմ:
Post bellum auxilium Պատերազմից յետոյ օգ-
նութիւն:
Post diluuium կրճատ P. d. Ջրհեղեղից յետոյ:
Postillon d'amour ֆր. Սիրային նամակատար-
սիրոյ կարապետ:
Post malam segetem serendum est Վատ հուն-
ձից յետոյ էլ պէտք է ցանել: Անյաջողու-

Քիւնից յետոյ շպէտք է յուսանատուելի:
 Post meridiem կրճատ. P. m. Ճաշից յետոյ-
 կէսօրից յետոյ:
 Post mortem nulla voluptas Մահից յետ ոչ մի
 բաւականութիւն: Եպիկուրեաններն էին ա-
 սում այսպէս:
 Poste restante Քր. Յ' պահանջ (պոստատանը):
 Post factum Փաստը կատարուելուց յետոյ:
 Post hoc, ergo propter hoc Սրանից յետոյ, հե-
 տեապէս, այդ պատճառով:
 Post hominum memoriam Անյայտ ժամանակ-
 ներից:
 Post hubila Phoebus Ամպերի յետև արեգակ.
 անձրեից յետոյ արեգակ է ծագում:
 Post scriptum կրճ. p. s. Յետոյ գրուած. յաւե-
 լուած գրութեան:
 Postumus Ամենայտիկնը: Ամենակրտսեր երե-
 խան ծնուած չօր մահից յետոյ:
 Pour passer le temp Քր. Ժամանակ անցկաց-
 նելու համար:
 Praestat sero, quam nunquam Լու է ուշ քան
 երբէք:
 Praevisus ante, mollior ictus venit Նախատե-
 սուած հարուածը աւելի թեթեւ է լինում:
 Praes armatae Ձինուած խնդիր. հրամանին հա-
 մազօր խնդիր:
 Prima facie Առաջին նայեացքից:
 Primo occupanti Առաջին գրաւողին. սեպհակա-

նութեան իրաւունք:
 Primum non nocere Նախ՝ մի վնասիր:
 Primus inter pares Հաւասարների մէջ առաջինը:
 Principis est virtus maxima nosce suos Թագա-
 ւորի ամենամեծ պատիւը իւրայիններին ճա-
 նաչելն է:
 Principiis obsta, sero medicina paratur Սկզբից
 արգելիր, ճարը դժուար է գտնոււմ. ու-
 զում է ասել՝ շարիքը սողմի մէջ պէտք
 է խեղդել, որպէս զի յետոյ այնքան
 չզարգանայ՝ որ դժուար լինի նրա դէմ
 կռուել: Այս իսկ նշանաբանն է ընդունել
 այժմեան բժշկականութիւնը ասելով. «ան-
 հրաժեշտ է հիւանդութեան առաջն առնել,
 քան թէ նրան բժշկել»:
 Principium dimidium totius Սկիզբը՝ ամբողջի
 կէսն է: Սկիզբը գործի կէսն է:
 Prior tempore, potior iure Փամանակով առաջի-
 նը ամենաուժեղն է իրաւունքով. ով առաջ
 է գալիս, նա է գտնում առաջինը:
 Privatum commodum publico cedit Մասնաւոր
 շահը սեղի է տալիս հասարակականին:
 Privilegium odiosum Տխուր տուակելութիւն:
 Pro bono publico Հասարակաց բարիքի համար:
 Procul a Iove, procul a periculo Իւպիտէրից
 հեռու, վտանգից հեռու:
 Procul este profani Ուփրիսո շեռու կացէք, ան-
 պատրաստներ:

Procul ex oculis, procul ex mente Աչքից հե-
ռու, սրտից հեռու:

Prodest cautela plus, quam postremo quereia
Զգուշութիւնը աւելի մեծ օգուտ է բերում,
քան յետոյ դանդառուելը:

Proditionem amo, sed proditorem non laudo
Պլուտարքոս. Դաւաճանութիւնը ես սիրում եմ,
բայց դաւաճանին չեմ գովում:

Pro domo sua Իւր տան մասին. անձնականի
մասին. ներքին վիճակ:

Pro et contra Թեր և դէմ:

Profession de foi Փր. Համոզմունք, քաղաքական
հայեացքների միաւորում:

Pro forma Ձևի համար, տեսքի համար:

Pro memoria Յիշողութեան համար:

Promissa cadunt in debitum Սոստուֆները տա-
նում են դէպի պարտականութիւն:

Pro patria Հայրենիքի համար:

Pro pauperos Զքաւորների համար:

Prope ad summum, prope ad exitum Որքան
գագաթին մօտ, այնքան անկումին մօտ:

Prosit! Բարի վայելում:

Propria manu Անմիջական ձեռով:

Pro rege saepe, pro patria semper Կայսեր հա-
մար յաճախ, հայրենիքի համար միշտ:

Providentiae memor (esto) Զգոյշ եղիր. զգու-
շութիւնը շնորհաւոր:

Proximus est sibi quoque Ամեն մարդ իրեն ա-

ւելի մօտ է:

Provocatio ad populis Դիմումն ժողովրդին:

Punctum saliens Հին ժամանակ ենթադրում էին
որ հաւի չօգին գանուում է ձուի մէջ շարու-
նակ անզափոխուող կէտի նման. մարդու մէջ
այդպիսի կէտ համարում էր սիրտը, որի
մէջ ամենից առաջ սկիզբն էր առնում պրո-
դի կեանքը: Այստեղից Punctum saliens նշա-
նակում է կեանքի զլխաւոր կենդորնը: Փո-
խարեքաբար նշանակում է՝ զլխաւոր կէտ,
հանգամանք:

Punica fides Պունիական հաւատարմութիւն.
Պունիացիք (կարթագենացիք) յայտնի էին
Հռովմայիցիներին իբրև խարդախ, դաւաճան
ժողովուրդ. այստեղից՝ պունիական հաւա-
տարմութիւնը զործ է զրոււմ որպէս ուխ-
տադրժութեան համազօր խօսք:

Q

Quae peccamus iuvenes, ea luimus senes Ձա-
հել ժամանակ կատարած յանցանքի համար
հատուցանում ենք ծերութեան օրերում:

Qualis artifex pereo Ինչ մեծ արուեստագէտ
(արտիստ) է մեռնում: Ներոնի զերջին խօ-
քերը 68 թ. ք. յ.

Qualis pater, talis filius Ինչպիսի հայր, նոյնպիսի
որդի:

Qualis rex, talis grex *Ինչպիսի հովիւ նոյնպիսի հօտ:*

Qualis vir, talis oratio *Ինչ որ մարդն է, նոյնն էլ իր ճառը:*

Qualis vita, finis ita *Ինչ տեսակ կեանք, այնպիսի էլ վերջ:*

Quam quisque norit artem, in hac se exerceat *Սիկկնրօն. Ով ինչ մասնագիտութիւն սովորել է, թող նրա մէջ էլ վարժուի: Մարդ միայն իր մասնագիտութեան մէջ վարժուելով՝ կարող է իր գործում վարպետ լինել:*

Quandoque bonus dormitat Homerus *Հորացիոս. երբեմն բարի շամերոսն էլ է նիրհում, այսինքն՝ նա էլ երբեմն սխալներ է գործում:*

Quarta luna natus *Չորրորդ լուսնի տակ ծնւած, այսինքն՝ լուսնի չորրորդ փառորդի ժամանակ. այդպիսի մարդիկ համարւում էին առանձնապէս անբաղաւ. Հերակլէսը, ի միջի այլոց, ասում են որ ի՛նչնց այդ ժամանակ էր ծնուել: Հայերէն ասում են «չար աստղի տակ ծնուած»:*

Quasi Իբր թէ, կեղծ:

Quatuor aures habenti ausculta *Չորս ականջ ունեցողին լսիր, ուզում է ասել՝ փորձուած մարդուն ականջ դիր:*

Quem Iupiter vult perdere, demetat *Ում որ Զևսը ուզում է պատժել, նախ խելքն է առնում:*

Quem poenitet peccasse, pene est innocens *Ով*

*իր յանցանքը զղջում է, նա զրեթէ անմեղ է: Qui bene amat, bene castigat *Ով լաւ է սիրում, լաւ էլ պատժում է:**

Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes *Վերգիլիոս Ինչ և լինի, ես վախում եմ Դանայցիներից (յոյներից), նոյն իսկ երբ նրանք ընծաներ լինեն բերելիս: Այսպիսի զղուշաւորութիւն ունէր, ըստ Վերգիլիոսի, Տրօյիայում Ագուլլոնի բուրմ Լաօկոօնը այն բանից յետոյ, երբ նա տեսաւ մի փայտէ ձի, որ յոյները սրպէս թէ ընծայ էին բերում Տրօյեացիներին. այս ընծայ նրան խիստ կատակածելի թուաց և կատկածն էլ շուտով արգարացաւ: Այս արտայայտութիւնը գործ է դրւում նոյն իսկ կրճատ կերպով՝ Timeo Danaos և այլն:*

Quidquid luce fuit tenebris agit *Ինչ որ կատարւում է լոյսով, նոյնը գործւում է մթանը:*

Quid Romae faciam? mentiri nescio *Իսկէնայ. Ինչ պիտի անեմ Հռոմում. ես ստել չգիտեմ: Այսպէս է բանաստեղծը բնորոշում իր ժամանակակից Հռոմի բարբերը:*

Quid si coelum ruat? *Հապա որ երկինքը քանդուի: Այսպէս են սովորաբար ծաղրում անմիտ և անկարելի առաջարկութիւնները:*

Qui habet aures audiendi, audiat *Ով լսելու ականջ ունի, կ'լսի:*

Qui iure suo utitur, neminem laedit *Ով իր իրա-*

ուսնքից օգտուում է, նա ոչ ոքին չի վերա-
ւարում:

Qui nescit dissimulare, nescit regnare Ով չգիտէ
հնազանդուել, չգիտէ և իշխել:

Qui nimis propere, minus prospere Ով խիստ
շտապում է, պակաս է յաջողում:

Qui non proficit, deficit Ով առաջ չէ գնում, նա
յնա է գնում:

Qui pro quo Մէկը միւսի տեղ. թիւրիմացու-
թիւն:

Quis custodes custodiet Ով պէտք է հսկէ պահա-
պաններին վրայ. ուզում է ասել, թէ պահա-
պաններն էլ կարող են ի շարք գործ գնել
իբանց վրայ գրած հաւատարմութիւնը:

Quisque fortunae suae faber Ամեն մարդ իւր
բաղդի դարբինն է:

Qui s'excuse—s'accuse Քր. Ով արդարանում է,
նա իրեն է գատապարտում:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo,
quando? Ով, ինչ, ուր, ինչ պատճառով, ինչ-
չու, ինչպէս, ինչով:

Qui tacet, consentire videtur Ով լռում է՝ նա
թուի թէ՛ համաձայնում է. լռութիւնը հա-
մաձայնութեան նշան է:

Qui vitat molam, vitat farinam Ով ջրադաց չէ
սիրում, ալիւր էլ չէ ստանում:

Quod ab omnibus, quod ubique, quod semper?
Ո՞վ ամենի տեղ, ո՞վ ամեն տեղ, ո՞վ միշտ:

Quod dubitas, ne feceris Ինչի մէջ որ կատկա-
ծում ես, մի ձեռնարկի:

Quod demonstrandum est Ինչ և պէտք էր ապա-
ցուցանել:

Quod est violentum, non est durable Ինչ որ
բռնի է՝ սևական չէ:

Quod in corde sobrii, id in lingua ebrui Ինչ որ
արթուն մարդու մտքումն է, այն արթածի
լեզուի վրայ է:

Quod licet Iovi, non licet bovi Ինչ որ թոյլ է աը-
րուած Զևսին, թոյլ արուած չէ եղին. Փ. ինչ
որ հնարաւոր է ուժեղին, անկարելի է թոյլին:

Quod non fecerunt barbari fecerunt Barberini
Ինչ չարին բարբարոսները, արին Բարբերին-
ները: Ուրբանոս VI (1662) ի Pasquino նկար-
չի նկարները փչացնելու առթիւ ասած է-
պիգրամ:

Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris Ինչ քեզ
համար չես ուզում, ուրիշին մի անի:

Quos Deus perdere vult, dementat prius Ում
Աստուած ուզում է պատժել, նախ խելքն է
աւնում. Սոփոլլէսի Անտիգոնայից վերցրած
լատիներէն ձևը:

Quot capita, tot sensus Որքան գլուխ, այնքան
խելք:

Quot servi, tot hostes Որքան սարուկ, այնքան
թշնամի:

Quousque tandem Մինչև երբ վերջապէս. Նիկե-

ընկ Կատիլինայի դէմ I ճառի սկիզբը:
Quo vadis Յո երթա՞ս:

R

- Raisson d'être Ֆր. Երևոյթների պատճառ:
Rara avis Հորացիոս, Խալէնալ հագոււագիւտ թըռ-
չուն:
Rari nantes in gurgite vasto Վիրգիլիոս Ընդարձակ
անգունդի վրայ հագոււագիւտ լողացողներ:
Ratio legis Օրինական չիմք (законное осно-
вание).
Ratione officii Ըստ պարտականութեան. պար-
տականութեան պահանջի համեմատ:
Ratio scripta Գրուած իմաստ. գրուած իրաւունք:
Recta via Ուղիղ ճանապարհով:
Reductio ad absurdum Հասցնել մինչև արամ-
բանական անհեթեթութիւն (երբ սկզբնական
գրութիւնը սխալ է):
Regius morbus Արքայական չիւանդութիւն. այս-
պէս էր կոչուում նուսմ գեղնախտը:
Rendez-vous Ֆր. Փամագրութիւն տեսակցու-
թեան համար:
Repetitio est mater studiorum Կրկնութիւնը ուս-
ման մայրն է:
Requiescat in pace Թող հանգիստ հանգչի:
Rerum cognoscere causas
Res iudicata Վճուած գործ:

- Res mobilis Շարժական կայք:
Res nullius Ոչ ոքի չպատկանող ապրանք. ան-
տէր ապրանք:
Res nullius cedit primo occupanti Անտէր կա-
լուածքը նրան է պատկանում, ով առաջինը
կ'գրաւի:
Res publica Հասարակական գործ:
Res publicae Պետական գոյք:
Res unius aetatis Մի սերնդի գործ. խնդիր, որ
պահանջոււմ է ամբողջ մարդկային կեանքի
աշխատանք:
Rex Կայսր:
Rex datur propter regnum, non regnum prop-
ter regem Թագաւորը տէրութեան համար է
և ոչ տէրութիւնը թագաւորի համար: Այս
սկզբունքը սահմանադրութեան մասին վար-
դապետութեան ելակէան է:
Ridendo dicere verum Հորացիոս Ծիծաղով (հա-
նաքով) ճշմարտութիւնն արտայայտել:
Rien n'est leau que le vrai, le vrai seul est
aimable Ֆր. Ճշմարտութիւնից լաւ ոչինչ
չկայ. նա միայն սիրոյ արժանի է:
Risus abundat in ore stultorum Ծիծաղը յիմար-
ների երեսից շի պակասում: Տես Per ri-
sum etc.
Roma locuta [est], causa finita [est] Երբ Հռո-
մը խօսեց, բանը վերջացած է: Միջին դա-
րերում այս արտայայտութիւնը վերաբերում

էր եկեղեցական խնդիրներին: Իսկ այժմ
«Roma locuta est» ասում են այն զէպքում,
երբ մի որևէ նշանաւոր խնդրի մասին իր
կարծիքն է յայտնում հօր պետութիւն, կամ
յայտնի նեղինակաւոր զիտնական:

Rome n'est pas faite en un jour հոռմբ մի
օրում չլինուեց:

Rudis indigestaque moles Ովիղիոս Կոպիտ և
անկարգ զանգուած: Ովիղիոսի նկարագրածի
համեմատ նախնական երկիրն այս ձևն ու-
նէր. նա համապատասխանում էր յոյների
«քասոսին»:

S

Sacrosancti Անձեռնմխելիներ, որոնց անձը ա-
պահովուած է օրէնքով:

Saepe est sub pallio sordida sapientia կիկերոն
Յաճախ ցնցոտիների մէջ իմաստութիւն է լի-
նում ծածկուած:

Saepe in coniugiis fit noxia, cum nimia est dos
Յաճախ ամուսնութեան մէջ դժբաղտութիւն
է պատահում, երբ օժիտը խիստ մեծ է լի-
նում:

Saepe styium vertas Հորացիոս Յաճախ շուռ
սուր ձողիկը. այսինքն՝ զրածող շուռ շուռ
նորից կարգա հ մշակիլ:

Saevi inter se conveniunt ursi իսկէնալ կատա-

ղած արջերն էլ հաշուում են իրար հետ:
Միայն մարդիկն են միմեանց թշնամանում:

Salto իտ. Թախչք:

Salto mortale իտ. Մահացու թախչք: Վտանգի
հետ կապուած զործողութիւն:

Salus publica Հասարակական ապահովութիւն:

Salus publica suprema lex esto Հասարակական
ապահովութիւնը ամենաբարձր օրէնքն է:

Salva venia Թոյլտուութեամբ:

Sancta simplicitas Սուրբ միամտութիւն:

Salve Ողջոյն:

Sanctum officium Սրբազան պարտականութիւն:

Sanctum sanctorum Սրբերի սուրբը:

Sans-culottes ֆր. «Անվարտիկ»: Արատ Մօրին
այսպէս անուանեց իր ճառը ընդհատող ամբո-
խին. ապագայում այդպէս սկսեցին անուա-
նել հասարակապետականներին:

Sans phrase ֆր. Առանց դատելու:

Sapienti sat Հասկացողին բաւական է, Պլատո-
սի «Պարսիկներ» կոմեդիայից:

Sat sito, si sat bene Բաւական շատ է, եթէ բա-
ւական լաւ է: Այսինքն՝ ամեն մի ուշիտտանք
զննատուում է ոչ թէ զործ դրուած ժամա-
նակի շարժով, այլ միայն ներքին արժանա-
ւորութեամբ:

Satiates fastidium parit Յագեհալը՝ զգուանք է
ծնում:

Satius est recurrere, quam currere male Աւելի

լաւ է յետ վազել, քան թէ վատ վազել:
Scientia est potentia Գիտութիւնը ոյժ է. գիտութիւնը ոչ միայն նպաստում է իր մտաւոր և բարոյական զարգացման, այլ և ստալիս է մեզ իշխանութիւն բնութեան ոյժերի վրայ:
Scilicet (scire licet) Հասկացուում է, ենթադրուում է, կրճատ sc.
Scire volunt omnes, mercedem solvere nemo Իսկ նալ, Գրահնալ, սովորել, ամենքն են ուզում, իսկ փող սալ ոչ սք:
Scopae recentiores semper meliores Նոր աւելները միշտ լաւ են: Ձեռք աւելը լաւ է աւլումս:
Scripta manent Գրուածը չի քնջուի:
Secundae cogitationes meliores երկրորդ մտքերը աւելի լաւ են լինում. կրկնուած, կրճատուած մտքերը միշտ աւելի կանոնաւոր են լինում:
Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus Վիրգիլիոս Բայց այնուամենայնիւ վազում է, թռչում է անգարձ ժամանակը:
Semper bonus homo tiro est Բարի մարդը միշտ խամ է:
Semper idem Միշտ նոյնը:
Senatus consultum Մերակոյարի վճիռ:
Sensus Ձգացում:
Septem convivium, novem convicium Եօթը՝

խնջոյք են կազմում, իսկ իննը՝ աշխարհ (աղմկալի ժողով):

Sero sapiunt Phryges Փախչացիք (Տրոյեացիք) ուշ են խելիքի բնկնում: Նրանք այն ժամանակ միայն որոշեցին Հելէնը յոյներին յանձնել, երբ նրանց քաղաքին էլ փրկութիւն չկար:

Sero venientibus ossa Ուշ եկողին՝ ոսկորներ:
Sibi quisque peccat Ամեն մէկը մեղանշում է իր համար, իրան վնաս:

Sibi quisque proximus est Ամեն մէկը իրան աւելի մօտ է:

Sic Այսպէս: Այս բացազանչութեամբ ուզում են մատնացոյց անել որն է սխալը:

Sic erat in fati Բազդն այդպէս էր որոշել:

Sic itur ad astra Սյապիտով են հասնում աստղերի. երջանկութեան:

Sic transit gloria mundi Այսպէս է անցնում երկրային փառքը: Աւանդ փառացս անցաւորն է:

Sic volo, sic jubeo Իսկպէս եմ ցանկանում, այսպէս եմ հրամայում:

Sic vos, non vobis Այդպէսով դուք, բայց ոչ ձեզ համար (աշխատում էք): Վիրգիլիոսի մի տառաւորի սկզբի բառեր. այս խօսքերը զորձ է դրում այն անձանց վերաբերմամբ, որոնք աշխատում են, և որոնց աշխատանքի արդիւնքով օգտուում են ուրիշները:

Դճնատը պատմում է, որ մի անգամ

Վերգիլիոսը Օգոստոս կայսեր բնակարանի մուտքի գլխին գրել էր գովասանական ոտանաւոր երկու տողից բաղկացած և տունց իւր անունը ստորագրելու. Ոմն Բաֆիլ վաս բանաստեղծը իրեն է յայտարարել նեղինակ այդ ոտանաւորի և Օգոստոսից պատուի արժանացել. որպէս զի անարդարութիւնը հրապարակ նանի, Վերգիլիոսը վերջ բերած տողերը գրեց չորս անգամ. Օգոստոսը հրամայեց լրացնել այդ տողերը—երբ բոլորի ջանքերը անօգուտ անցան, եկաւ ինքը Վերգիլիոսը և գովասանական ոտանաւորի տակը աւելցնելով նեակեակ բառերը՝ «այս ոտանաւորը ես գրեցի, իսկ դրանց նամար գովասանք ստացաւ ուրիշը», լրացրեց կիսատ չորս տողը նեակեակ կերպով.

- Sic vos non vobis nidificatis aves,
- Sic vos non vobis vellera fertis oves,
- Sic vos non vobis melificatis apes,
- Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Այսպիսով դուք բայց ոչ ձեզ նամար բուն էք շինում թռչուններ,
 — բուրդ ման ածում ոչխարներ,
 — մեզք ժողովում մեղուներ,
 — դութան տանում եղներ:

Si duo faciunt idem, non est idem եթէ երկուսը միևնոյն բանն են անում, միևնոյն նեականք չի ստացում:

Silentium Լուսթիւն:

Silent leges inter arma կիկերոն Օրէնքները

լուռ են զէնքի շաշիւնի ժամանակ:

Similia similibus curantur նամանը նամանով է բժշկում:

Similis simili gaudet նամանը նամանին է ձգտում:

Simplex sigillum veri Պարզութիւնը ճշմարտութեան նշան է:

Sine cura Անհոգ:

Sine dubio Առանց կասկածի:

Sine imperio Առանց իշխանութեան:

Sine ira et studio Տակիտոս, Առանց դայրոյթի և աչառութեան:

Sine loco Առանց տեղի:

Sine mora Առանց դանդաղելու:

Sine qua non Առանց որի չի կարելի: Անհրաժեշտ պայման:

Sine re Առանց գործունէութեան:

Sint, ut sunt, aut non sint թող լինին ինչպէս կայ, կամ բոլորովին չլինին:

Si parva licet componere magnis Վերգիլիոս եթէ կարելի է փոքրը նամեմատել մեծի նեա:

Sit tibi terra levis թող հողը թեթև լինի քեզ նամար:

Sit venia verbo թայլ արուի ինձ ասել:

Si vis amari, ama եթէ ուզում ես որ քեզ սիրեն, պէտք է դու էլ սիրես:

Si vis pacem para bellum *եթէ ուզում ես հա-
տութիւն, պատրաստուի՛ր պատերազմի:*
Societas leonina *Առիւծի ընկերութիւն:*
Solamen miseris socios habuisse malorum *Դժ-
բաղդների մտիթարութիւնն է դժբաղդ ըն-
կերներ ունենալը:*
Sol lucit omnibus *Արեւ լուսաւորում է ամենին:*
Species facti *Բէպքի, իրողութեան մանրամաս-
նութիւններ:*
Spes gregis *Վերջիլիոս Ամբոխ յոյսը:*
Stabat mater dolorosa *Մայրը կանգնած էր արխ-
րամած (աստուածամայրը խաչի մօտ կանգ-
նած):*
Stat pro ratione voluntas *Խզէնալ Պելացի հի-
մունքների փոխարէն գործում է կամքը:*
Statu quo *Նախկին դրութեան մէջ, Տես in
statu etc.*
Status in statu *Պետութիւնը պետութեան մէջ:*
Stilus curiae *Դիւանական ոճ:*
Suae quisque fortunae faber est *Կորնելիոս Նէպոս
Ամեն մարդ իր բաղդի դարբինն է:*
Sua regina regi placet, Juno Jovi *Իր թագու-
հին դուր է գալիս թագաւորին, Իւնօնն էլ
Իւպիտէրին:*
Sub condicione *Պայմանով:*
Sub divo *Պարզ երկնքի տակ:*
Sublata causa tollitur effectus *Պատճառը հե-
ռացուելով՝ հետանում է և հետևանքը:*

Sudore et sanguine *Քրանքով և արիւնով:*
Sui amans sine rivali *Իրան սիրող մրցակից
չէ ունենում, այսինքն չէ սիրում ուրիշնե-
րից: Այսպէս էր Կիկերօնը բնորոշում Պոմ-
պէսին:*
Sui generis *Իւր տեսակի, առանձին տեսակ:*
Summum jus, summa injuria *Կիկերօն Իրագոր-
ծուած մեծ իրաւունքը ամենամեծ անիրա-
ւութիւն է: Տառակեր օրինականութիւնը
տանում է դէպի բարձր անարդարութիւն:*
Sumptibus publicis *Հասարակական հաշուով:*
Sunt certi denique fines *Կան վերջապէս որո-
շեալ սահմաններ: Ամեն բան սահման ունի:*
Sunt lacrymae rerum *Վերջիլիոս Կան դժբաղ-
դութիւններ, որոնք արտասուք են առաջ բե-
րում:*
Suo anno *Սրէնքով սահմանած տարիք այս կամ
այն պաշտօնը վարելու:*
Superflua non nocent *Աւելորդը չէ խանգարում:
«Աւելորդը փոք չէ ծակում»:*
Surdo fabulam narras *Սուլին հերեաթի ես պատ-
մում: «Քեկին խրատ»:*
Sus, revenons à ces moutons! *Քր. Մօլլէր Գե-
ղեցիկ, մենք կը վերադառնանք գառներին:*
Suum cuique *Կիկերօն Ամենին իրենը:*
Suum cuique decus posteritas rependit *Տակիտոս
Սերունդները ամենքին իրենց արժէքով են
գնահատում:*

Tabula rasa Մեղրամոմի «մաքուր տախտակ»:

Հները գրում էին զաճով կամ մեղրամոմով ծածկուած տախտակի վրայ. գրում էին ձողով, որի մի ծայրը սուր էր, որով և գրում էին և միւրը բութ՝ գրածը ջնջելու համար: Արիստոտելի ուսման համաձայն, մարդկային ինտելլեկտը ծնունդիս tabula rasa է. այսինքն՝ զուրկ է ամեն տեսակ հասկացողութիւնից և պատկերացումից: Վերջիններս հաղորդում են նրան միայն սպազայում արտաքին աշխարհի տպաւորութեան ազդեցութեամբ. մինչդեռ Պլատոնը պնդում էր, որ զազափարն ու հասկացողութիւնը բնածին է մարդու մէջ: Իւր ուսուցումն Արիստոտելը հիմնում էր այս գրութեան վրայ. nihil est in intellectu, quod non fuit in sensu — գիտակցութեան մէջ չկայ ոչինչ, որ չլինէր զգացման մէջ: Այս գրութեան միտքն այն է, որ մեր բոլոր հասկացողութիւններն ու պատկերացումները միաւորում են մեր գիտակցութեան մէջ աստիճանաբար և այն էլ միայն մեր հինգ զգայարանների միջոցով, որոնցով ճանաչում ենք արտաքին աշխարհի առարկաները. այս զգացողութիւնները նիւթ են մատակարարում, իսկ գիտակցութիւնը մշա-

կում է նրանց, կարգի է դնում, մասձողութեան օրէնքների համաձայն. մի խօսքով, գիտակցութեան դործունէութիւնը ամբողջովին կախուած է մեր զգացողութիւնների ազդեցութիւնից:

Tacitus consensus Լուս համաձայնութիւն:

Taedium vitae կեանքից զուելը:

Tandem aliquando Վերջապէս:

Te deum Քեզ, ով աստուած:

Te hominem esse memento Յիշիր որ դու մարդ ես:

Tel est notre bon plaisir Քր. Այս է մեր բարի կամքը. այս խօսքերով էր վերջացնում Ֆրանսուա I Թագաւորն իր հրամանը:

Tempora mutantur et nos mutamur in illis Ժամանակները փոխւում են և մենք փոխւում ենք նրանց հետ:

Temporis filia veritas Ժամանակի դուստրը ճշմարտութիւնն է:

Terra incognita Անձանօթ երկիր. օտար աշխարհ: Այս արտայայտութիւնը մեծ մասամբ դործ է ածւում ցոյց ապրւ մի որևէ բոլորովին անյայտ, օտար բան:

Testis unus, testis nullus Մէկ վկան վկայ չէ:

The last, not least in love Շէքսպիր Ամենափորձը, բայց ոչ յետինը:

This was a man Շէքսպիր Դա մարդ էր:

Time is money Ժամանակը արծաթ է: Անգլիա-

յի առևտրական նշանաբանը:

Timeo Donaos et dona ferentes Վախենում եմ
Գանալեցիներին, մինչև անգամ նուէրներ բե-
րողներին:

Timidi mater non flet երկչոտի մայրը լաց չէ
լինում: Երկչոտը միշտ զգոյշ է իր գործո-
ղութիւնների մէջ:

Tot capita, tot sensus Ինչքան գլուխ, այնքան
խելք:

Toujours en vedette Ֆր. Փրիզրիս մեծ. Միշտ
աշալուրջ:

Tout est perdu, fors l'honneur Ֆր. Ամեն ինչ
կորած է, բացի պատուից: Ֆրանսուա Լ-ի
նամակի բովանդակութիւնը, որ գրել էր իր
մօրը՝ Կարլ V-ից յաղթուելուց և գերի առ-
բուելուց յետոյ:

Trahunt promissa puellas Խոստումները զբաւում
են օրիորդներին:

Tres faciunt collegium Երեք նորի կողմում են
բնկերութիւն. աֆօրիզմ: Այս գրութեան հա-
մեմատ բոլոր հաւարական հաստատութիւն-
ների գլուխ կանգնած պիտի լինին անուազն
երեք անգամներ:

Tu quoque? Եւ դու. Կեսարը այսպէս զմեց
Բրուտոսին, երբ նա ևս գանում էր գաւա-
զիրներին թւում:

Turpe est sanctum dare capellis Ամօթ է սրբա-
գան իրերը այծերին տալ:

Tutti frutti իտ. Ամեն ինչ:

Tutti quanti իտ. Եւ ուրիշները փ. կային կային:
Tutum silentii praemium Լուսթեան վարձաու-
րութիւնը հաստատուն է:

U

Ubi amici, ibi opes Ուր բարեկամներ, այնտեղ և
նարստութիւն:

Ubi bene, ibi patria Ուր լաւ, այնտեղ էլ հայ-
րենիք:

Ubi lex, ibi poena Ուր կայ օրէնք, այնտեղ կայ
և պատիժ:

Ubi mel, ibi apes Ուր մեղր, այնտեղ էլ մեղու:
Ubi mel, ibi fel Ուր մեղր, այնտեղ էլ թոյն.

ուր վարդ, այնտեղ էլ փուշ:

Ultima ratio Վերջին միջոց, նար:

Ultra Միւս կողմը Փ. վերին աստիճանի:

Ultra posse nemo obligatur Ոյժերից (կարելիու-
թիւնից) վեր ոչոք չի պարտաւորում:

Una salus victis nullam sperare salutem Վիրգի-
լիոս Յաղթուածը մի փրկութիւն ունի.—
չյուսալ ոչ մի փրկութեան վրայ, զուցէ այն
ժամանակ յուսահատութեան ոյժը նրան
կփրկի:

Una voce Միաձայն:

Und so weiter գերմ. Եւ այլն:

Unitis viribus Միացեալ ոյժերով:

Unum et idem Միևնայնը:

Unus multorum Հորացիոս Միւնը շատերից:

Unus post alternum Մէկը միւսից յետոյ:

Urbi et orbi Քաղաքին և երկրագնդին՝ ամեն տեղ:

Usus est tirannus Հորացիոս Սովորութիւնը բռնանակալ է:

Ut ameris amabilis esto Սիրուած լինելու համար, պէտք է սիրոյ արժանանալ:

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas Քնդ ոյժերը պակասեն, բայց աշխատելու (գործելու) ցանկութիւն կայ:

Ut populus, sic sacerdos Ինչպիսի որ ժողովուրդն է, այնպիսի էլ քուրմ:

Ut tute es, item omnes censes esse Պլուտարքոս Ինչպիսին որ դու ես, կարծում ես թէ ուրիշներն էլ այնպէս են:

Utriusque juris doctor Երկու իրաւունքի վարչապետ:

V

Vade in pace Երթաւ խաղաղութեամբ:

Vademecum Հետեիր ինձ. Փ. Ուղեցոյց. այսպէս են կոչուում դանազան անհրաժեշտ զբոսայիտներ, որ մարդ կրում է իւր հետ. օրգրպանի բազմաթիւ, օրացոյց և այլն:

Vae mihi Վայ ինձ:

Vae soli Վայ միայնակին:

Vae victis Վայ յաղթուածներին. այսպէս արտասանեց Գալլերի առաջնորդ Բրէննը 389 թուին ք. ա. Հռոմը վերցնելու ժամանակ:

Vale Մնաս բարեաւ. գործադրում է նամակի վերջը:

Vanitas vanitatum Ունայնութիւն ունայնութեանց (դատարկ բաներ): Այսպէս բնորոշեց Սողոմոն իմաստունը մարդկային կեանքը:

Vare, redde mihi legiones Վար, յետ դարձրու իմ լէգէօնները. այսպէս ձայնեց Օգոստոս կայսրը, երբ լուր ստացաւ, թէ իր զօրքը պարտուել է Տէվտոբուրգեան անտառում:

Variatio (varietas) deflectat Զանազանակերպութիւնը բաւականութիւն է պատճառում:

Varium et mutabile semper femina Վերզօղիլիոս կինը յաճախ փոփոխական է և անհաստատ: Նոյն մտքի Ֆրանսերէն ձևը՝
Souvent femme varie,

Bien fol qui s'y fie այսինքն՝ կինը յաճախ անհաւատարիմ է. ով նրան հաւատում է, նա կատարեալ յիմար է:

Velle licet, potiri non licet Յանկալ թոյլ է արուած, մերձենալ ոչ:

Veni, vidi, vici Եկայ, տեսայ, յաղթեցի: Սեյսալի զեկուցումը ձերակոյտին, որ արեց Փարնակին յաղթելուց յետոյ: Այս արտայայտութիւնը գործ է դրուում սովորաբար այն զէտքերում, երբ ովիեցէ յաջողում է շուտ և

- տաանց մեծ ջանքերի իրադրծել որև է կա-
րևոր և ընդ նմին գծուար խնդիր:
- Verbatim et literatim Բառացի ու տառացի:
- Verba volant, scripta manent Բառերը թռչում
են, գրածը մնում է:
- Verbum sat sapienti Պեղծքին մի խօսքն էլ բա-
ւական է:
- Veritas non quaerit angulos Ըշմարտութիւնը
անկիւններ չէ որոնում:
- Veritas odium parit Ըշմարտութիւնը նախանձ է
ծնում:
- Veritas vincit Ըշմարտութիւնը յաղթում է:
- Vertrauen erweckt Vertrauen գերմ. Հաւատը հա-
ւատ է ծնում: Այս խօսքերն ուսել է Ֆրիդ-
րիխ Աւգուստ II-ը իրրև պատտարանն այն
շնորհակալական ուղերձին, որ արտայայտեց
նրա տառջ Գրեգորէնի գլխարդիան 1830 թ.ին:
- Veto Արգելում եմ, որոշումները քեկանելու ձե-
լեհական սէյմում. այդ խնամքով ժողովրդա-
կան ընտրեալները Հոռում կարող էին բո-
ղոքել ամեն մի կառավարչի որոշման դէմ
իւրաքանչիւր պլէրէյի վերաբերմամբ:
- Via Աւղի. նամակի վրայ նշանակում է «վրայով»:
- Via crucis, via lucis Քաչի ճանապարհը՝ սրահի
ճանապարհ է:
- Via trita via tuta Կոխկոտած ճանապարհը—ան-
վնաս ճանապարհ է:
- Vice versa Ընդհակառակ. դէպի յետ, միւս

- կողմից:
- Video meliora proboque: deteriora sequor Ովի-
ղիսու Բարիքը տեսնում եմ և սիրում նրան,
բայց կատարում եմ չարիք:
- Vile donum, vilis gratia Էժան ընծային էժան
շնորհակալութիւն:
- Vim vi repellere omnia iura clamant Ոյժը ոյժով
յետ մղել թույլատրում է բոլոր օրէնքներով.
այս սկզբունքի վրայ է հիմնուած ինքնա-
պաշտպանութեան իրաւունքը:
- Vince in bono malum Չարը բարիով յաղթիր:
- Vincit omnia veritas Ըշմարտութիւնը ամեն բա-
նի յաղթում է:
- Vinum lac senum Գինին ծերերի կաթն է,
- Viribus unitis տես unitis viribus Միացեալ ոյժերով:
- Virum improbum vel mus mordeat Անազնիւ
մարդուն մուկն էլ կարող է վախեցնել:
- Vis à vis Քր. Հանդէպը, զիմացը:
- Vis grata Ազնիւ զիմազրութիւն:
- Vis maior Անյաղթելի ոյժ:
- Vita brevis ars longa est տես Ars longa etc. Կեան-
քը կարճ է, արուեստը (զիտութիւնը) երկար:
- Vivunt ut libri, moriuntur ut servi Ապրում են
ինչպէս պատ, մեռնում ինչպէս ստրուկ:
- Vivat sequens Կեցցէ յաջորդը:
- Viva voce Կենդանի խօսքով:
- Vivat Ապրի, կեցցէ:
- Vivere est militare Սննեկա կեանքը կոխ է:

Volens nolens *տես* nolens volens.

Volo, non valeo *Ուզում եմ, (բայց) չեմ կարող:*

Voluntas regis suprema lex *Կայսեր կամքը բարձրագոյն օրէնք է. Վիլիէլմ' II կայսեր նշանարանը:*

Vos plaudite *Հորացիոս Իսկ դուք ծափահարէք:*

Vox clamantis in deserto *Ձայն բարբառոյ յանապատի:*

Vox et praeterea nihil *Ձայն և ուրիշ ոչինչ:*

Vox faucibus haesit *Վիբրիլիոս Ձայնը կոկորդում խեղդուեց:*

Vox populi vox Dei *Ժողովրդի ձայնը աստծու ձայն է:*

Vultus est index animi *Դէմքը հոգու հայելին է:*

W

Whig and Tory *անգլ. Ազատամիտ և պահպանողական 1680 թուին այս արտայայտութիւնը քաղաքական նշանակութիւն ստացաւ:*

ՅՈՒՆԱԿԱՆ, ԵՒ ՀԹՈՒՄԷԱԿԱՆ ՉԱՓԵՐ

Երկարութեան չափեր *Համապատասխան նորագոյն չափը*

digitus, dáctulos *)			
(մատի չայնութիւն)			7,6 գիծ—1000
pes, pus <i>տանաչափ</i>	== dáctulos		1 հրոպ. ֆուտի(տան.)
Cubitus, péchus <i>կանգուն</i>		== 1 1/2 pus	1 ֆ. 6 դիտիմ 2 գիծ
passus, béma dip-lún <i>կրկնակի բալլ</i>		== 5 »	5 ֆ. 6,3 գիծ
orguia <i>սաճն:</i>		== 6 »	6 ֆ. 8 գիծ.
pléthron		== 100 »	14 սամ. 3 ֆուտ
stádion		== 600 »	86 սամ. 4 ֆ. 10,4 դի.
mille passus == 8 sta-			
dion-ի		== 5000 »	1 վերստ 193 սամ.
40 stadion-ը		== 5 mille passus	1 աշխարհադր. մղոն

Պարսկական պարսասնդը հասար է 30 ստագիտին == 4 վերստ 215 սամ. — մի մամ ճանապարհի:

Մակերևւոյթի չափեր:

pléthron		== 208 քառ. սամ. 34 ք. ֆ.
iugerum <i>տորափար:</i>		== 553 քառ. սամ. 29 ք. ֆ.

Նեղուկների չափեր:

cyathus cuathos		== 0,037 կրուժկա
sexarius céstes	== 12 cyathus-ի	== 0,44 »
amphora	== 48 sextarius-ի	== 2 վեդրո 1,12 »
metretés	== 72 »	== 3 » 1,68 »

*) Եսեւթէն անուճնեքը դիւրութեան համար այսուկ դրում են լաթինական ստուերով բնոյզձամ:

Ռոմեականների չափեր

Cyathus sextarius	=12 cyathus-ի	=0,0139 գարնցի	=0,1668 »
choenix	մի մարդու սրբայ պաշար =2 sextarius-ի	=0,3336 »	
modius	=16 »	=2,67 »	
medimnos	=96 »	=2 շնավ. 0,02 գարն.	

հշիսներ

obolós	=16,4 զօլեաի	
drachmé	=6 obolós-ի	=1 մսխալ 2 ¹ / ₂ »
mná	=100 drachmé	=1 Փունս 6 մսխ. 34 »
tálanon	=60 mná-ի	=1 փ. 23 Ֆ. 93 մսխ.
scripulum	=25,59 զօլեա	
uncia	=24 scripulum-ի	=6 մսխ. 38,1 »
as, libra	=12 uncia-ի	=76 մսխ. 73/48 »

Պ Ր Ա Ս Ն Ե Ե Ր

ՅՌՆԱԿԱՆ

պղնձէ դրամ

chalcús	=0,505 կրպէկի
---------	---------------

արծաթէ դրամներ

obolós	=4,04 1 ոպ.	
drachmé	=6 obolós-ի	=24 ¹ / ₄ կոպ.
mná	=100 drachmé	=24 րուբ. 26 կոպ.
tálanon	=60 mná-ի	=1455 րուբ. 71 կոպ.

Բացի այդ գրամներից Փսնոսֆոնը յիշում է և հետևեալ երկուսը՝ dareicós (երևի Դարէհ) պարսկական ոսկէ դրամ Դարէհի նկարով = 20 գրամին = 4 ր. 85 կ. cudigenos կիրիկիս քաղաքի նկարով և Դարէհի արժողութեամբ:

ՀՌՌՄԷԱԿԱՆ

Պղնձէ դրամներ

AS-ը (eis 1 Փունս պղնձ) միաւոր չափ էր, որ բաժանուում էր 12 մասի (unciae) և կշուում էր մի Հոմ. Փունս (libra). Աէրլիոս Տուլիոսը ստալինը սկսեց դրամ կարել կենդանիների նկարներով: Այս դրամի կշիւը հաւասար էր արդէն 10 ունցիայի, իսկ արժողութիւնը մտաւորապէս հաւասար էր 18 կոպ., երբ 268 թ. թ. ա. Հռոմում սկսեցին արծաթի գրամ կարել պղնձի առի արժէքը նախ ընկաւ 1/10-ի, իսկ ապա 1/16-ի:

Արծաթի դրամներ

Միաւոր չափը՝ sestertius nummus-ն էր, որ առաջ հաւասար էր 2¹/₂, իսկ ապա 4 առի:

Բացի սէստէրցիայից, որ մտաւորապէս 6 կոպէկի էր հաւասար, զորձածութեան մէջն էին և հետևեալ արծաթի գրամները՝ quinarius = 2 սէստէրցիայի և denarius = 4 սէստէրցիայի: Եթէ թուական անուն մաս դրուած է sestercii րուբը, պէտք է հասկանալ այնքան սէստէրց, որքան որ յոյց է առլիս թուական անունը. որ. centum sestercii = 100 սէստ. (մաս 6 րուբի): իսկ եթէ դրուած է sestertium կամ sestertia պէտք է աւելացնել milia որ. decem sestertia = decem milia sestertia = 10,000 սէստէրցիա:

Ոսկէ դրամներ

Առաջին անգամ սկսեցին կարել 217 թ. թ. ա. 20, 40 և 60 սէստէրցի արժողութեամբ: Աւելի ուշ զորձածական դրամը aureus-ն էր (denarius aureus) = 1/10 ոսկու Փունսի = 100 սէստէրցի:

ՀՌՈՄԷԱԿԱՆ ՕՐԱՑՈՅՑ

Հռոմայեցիք ամեն ամսի մէջ ունէին երեք զըլ-խաւոր օր, որոնցից և սկսում էին իրենց հաշիւը. ա-հա այդ թուերը

1. Kalendae ամսի 1:

2. Nonae—5-ը. իսկապէս իններորդ օր իդ-ից աստ՛ջ իսկ մարտ, մայիս, յուլիս և հոկտեմբեր ամիս-ներին՝ ամսի 7:

3. Idus—ամսի 13. վերը յիշած չորս ամիսներում —ամսի 15:

Այս երեք օրերի հետ կապւում է ամիսների ա-նունները:

Կալէնդներին, Նոներին և իդերին նախորդ թուե-րը նշանակւում էին pridie խօսքով:

Մնացորդ թուերը հաշւում էր այդ երեք զլխա-ւոր օրերից.

Նոներից նախորդ թուերը հանւում էր այդ նո-նից. Նոներին յաջորդող թուերը հանւում էր նոյն ամ-սի իդից, իսկ իդին յաջորդող թուերը — միև ամսի կալենդից. իսկ որովհետև այն օրն էլ է հաշւում, ո-րից հաշւում են, անհրաժեշտ է նոնին և իդին աւե-լացնել 1. Կալենդներից հաշուելիս պէտք է աւելաց-նել 2, որովհետև կալենդներն էլ են հաշւում. օր.

Die tertio ante quam ante diem tertium Nonas Apiles
==a. d. III Non Apr.==5—3+1==3 ապրիլի:

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Արիստոտել 384—322 թ. ա. հին Յունաստանի նշանաւոր և քաղմակողմանի գիտնական, դրական փի-լիսոփայութեան և տրամաբանութեան հիմնադիր. իւր ժամանակի բոլոր գիտութիւնների ուսումնասիրող:

Արքիմեդ հին դարու նշանաւոր մատեմատիկոս 287—212 թ. ա. հիպրոտատիկայի և սաստիկայի հիմ-նադիր. մաթեմատիկական շատ կանոններ գտնող. սպա-նուեց Սիրակուզ քաղաքը վերցնելիս:

Բլաս. Եօթը իմաստուններից մինը մօտ 570 թ. ա.

Բյուստանի գերմանացի քաղաքագէտ 1815—98:

Բոլցիստ 470—524 փիլիսոփայ:

Բոմարշէ Ֆրանս. հեղինակ 1732—1799:

Գալիլէյ մեծ աստղագէտ և մաթեմատիկոս 1564—1642:

Գլօթէ գերմ. բանաստեղծ 1749—1832:

Գէորգ V Հաննովէրի արքայ:

Դանտե Ալիգիերի 1265—1321 նշանաւոր բանա-ստեղծ:

Դեկարտ նշանաւոր ֆր. փիլիսոփայ 1596—1650:

Դիդղնէս Լալբոացի յոյն փիլիսոփայ. III դար Քրիստ. յետոյ:

Դիդղնէս Սինոպցի (ցինիկ) 414—324 թ. ա.

Դրիսա Ալերս. (մեծ) 1803—1870 ֆրանս. հեղինակ:

Եւլէնայ Decimus Iuvenalis I դար Ք. յիս լաթին երգիծարան:

Լաթօնակն Ֆրանսիացի աստղագիր 1621 1693:

Լեոսինոզ գերմանացի նեղինակ 1724—1784:

Լեոգովիտս XIV Ֆրանս. արքայ 1661—1715:

Լուսիլիոս T. Lucretius Carus Հռոմայեցի բանաստեղծ 99—143 կիկերոնի ժամանակակից. գրել է De rerum natura էպիկուրեանների դպրոցի ոգով:

Կամբրոս գնդապետ 1770—1826:

Կեսար. C. Julius Caesar ծն. 100 թ. թ. ա. Դաւազրութեան զո՛ւ գնաց 44 թ., որ զհեղափարում էին Բրուտուսը և Կասսին. յայտնի է իբրև զորավար, պետական մտադր և բազմակողմանի նեղինակ:

Կիկերոն M. Tullius Cicero ծն. 106 թ. թ. ա. 43 թ. սպանուեց նակառակորդների կողմից. կիկերոնը թողեց մեծ գրական ժառանգութիւն. զլուսարարպէս ճառեր և մեծ նամակագրութիւն. յայտնի է իբրև առաջնակարգ հետաոր:

Կլեմենտ XIV Հռոմի պապ 1769-ից 74 թ.

Կորնելիոս նեպոտ Cornelius Nepot ծն. ժամ 95 թ. թ. ա. Նիւախ. Իտալիայում կեանքի մեծ մասը անցրել է Հռոմում. յայտնի է իբրև կենսագրագէտ. նրա գրութեաներից մեկ հասել է միտիայն մի մասը:

Կվինտիլիանոս M. Fabius Quintilianus Դոմիցիանի ժամանակակից ճարտարախօսութեան ուսուցիչը. գրել է բնասրելայի դասագիրքը:

Հարվէյ 1578—1658 նշանաւոր անգլ. բժիշկ դաստարեան շրջանը:

Հայնե. Heine գերմ. բանաստ. 1799—1859:

Հերբել 1827—83 բանաստեղծ:

Հիրթոն Gibbon անգլիացի պատմաբան 1737—1794

Հիպոկրատ (էֆէսից) մեծավերջի (ягвически) յոյն բանաստեղծ. աղբրում էր VI դարում:

Հիլզո Վեկտոր 1802—85 նշանաւոր ֆր. նեղինակ:

Հորացիոս Q. Horatius Flaccus ծն. 65 թ. Վէզուվիայում. երբ հասարակական գործունէութեան մէջ

անյաջողութեան նանդիպեց, սկսեց գրականութեամբ պարագել. յայտնի է իբրև երգիծաբան:

Մարիովիլի գրող և պետական գործիչ 1469—1527:

Նապոլեօն I Բօնապարտ Ֆրանսիայի թագաւոր. 1769—1821:

Ներոն Հռոմի կայսր 54-ից մինչև 68:

Նիլլէր գերմանացի բանաստեղծ 1759—1805:

Ովիդիոս P. Ovidius Naso ծն. 43 թ. թ. ա. վախճ. 17 թ. թ. յ.

Ունրուխ Պրուսիայի քաղաքական գործիչ:

Ուոլլէ կարգիւնար:

Պլուտոս T. Maccius Plautus ժամ 254—184 թ. թ. ա. հռոմայեցի կատակերկաղիբ:

Պլինիոս մեծ C. Plinius secundus maior իւր ժամանակի նշանաւոր գիտնական. մեծաւ Վեզուվիայի նրարուղիի ժամանակ 79 թ. թ. յ.

Պլինիոս կտուսրը (minor) մեծի քետորդին էր և յայտնի էր իբրև ճառ հետաոր:

Պլուտարքոս Յոյն նեղինակ. աղբրել է Ի-ին դարու երկրորդ կեսում:

Պլատոն ժամ 429—348 թ. թ. ա. նին դարու փիլիսոփայ:

Պուրլիոս հռոմէական բանաստեղծ 1 գար թ. ա.

Սալիստիոս C. Callistus Crispus 86—35 թ. ա. կիկերոնի ժամանակակից պատմաբան և պետական գործիչ:

Սենեկա I դարու փիլիսոփայ. ներոնի դաստիարակ քաղաքական պատճառներից զրգուած ինքնապանու-թիւն գործեց 65 թ.

Սուկրատէս յայտնի փիլիսոփայ ծն. 469 թ. թ. ա. Աթէնքում 399 թ. դատաւորների վճռի նամաձայն թոյն ընդունեց:

Սոֆոկլէս մեծաւ 91 տարեկան հասակում 400 թ.

Ք. ա. հին դարու նշանաւոր դրամատուրգ:

Վիրգիլիւս II գերմ. կայսր:

Վիրգիլիոս P. Vergilius Maro Հռչակաւոր բանաստեղծ 70—19 թ. Ք. ա., յայտնի էնէտականի հեղինակ:

Տակիտոս P. Cornelius Tacitus պատմագիր մօտ

54—117 թ. Ք. յ.

Տերենտիոս P. Terentius Afer II դարու հեղինակ:

Օգոստոս կայսր Հռոմի I դար Ք. ա.

Ֆրիդրիխ Շլոցա II Սաքսոնիայի կայսր 1797—

—1854.